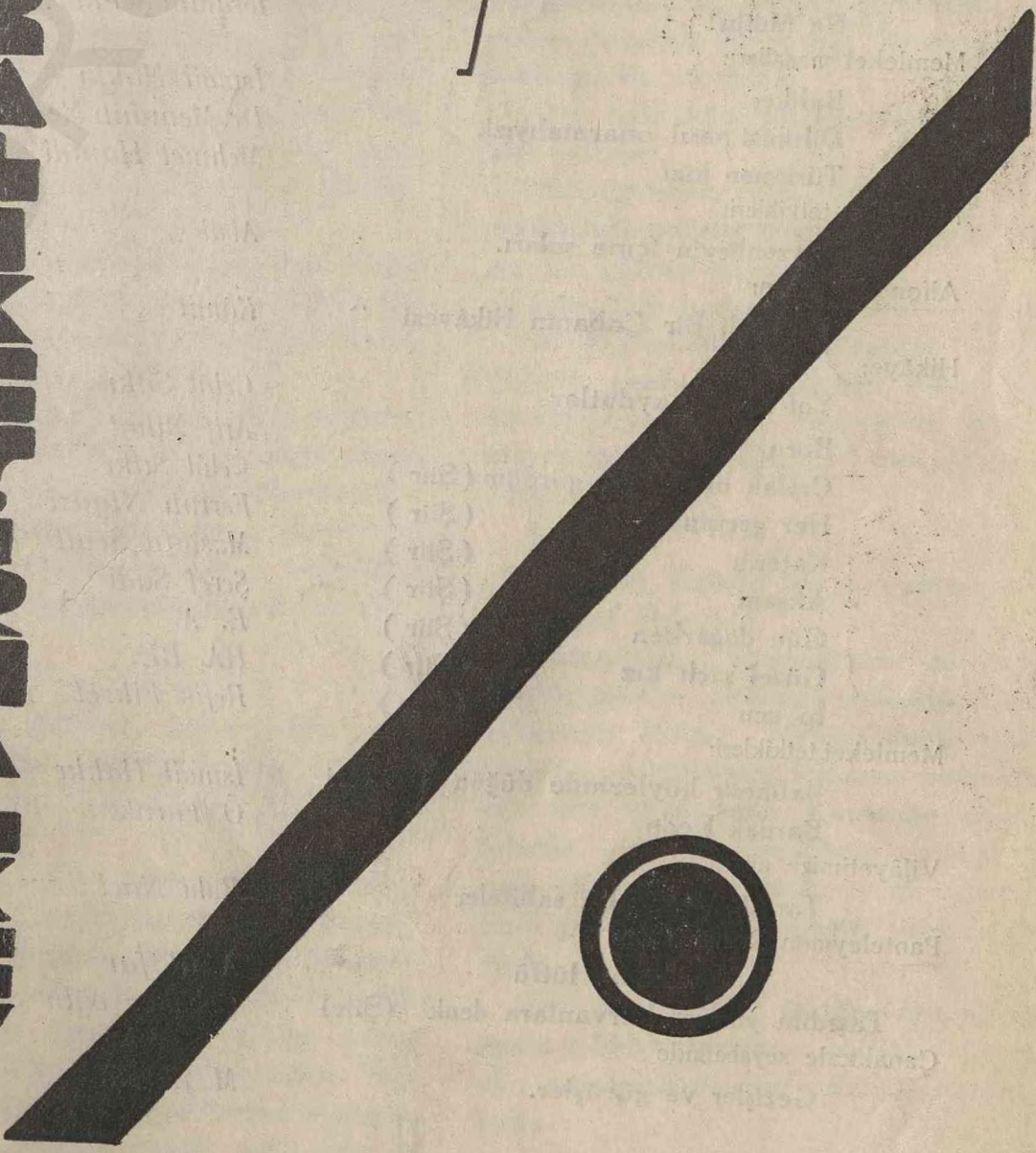

6
7 : SAYI

TEMMUS
AGUSTOS:1933

Sütunlarımız inkılâbın ve Halkevlerinin çizdiği derin ve geniş mefhumun içine giren bütün yazılara açıktır.
Her ayın ilk haftasından sonra gelen yazılar bir nüsha sonraya kalır.

İçindeki Yazılar

Şüheda Kâbesi
Karagünler :

Ne Mutlu!
Memleket masalları:
Balıkçı
Dilimizi nasıl onarmalıyız!
Türkmen kızı

Memleket tetkikleri:
Dursunbeyin içme suları.

Alfons Dodeden:
Provensli Bir Çobanın Hikâyesi

Hikâye:
Yol kesen haydutlar
Boru
Çıplak bir köylü gördüm (Şiir)
Her geçişinde (Şiir)
Katerin (Şiir)
Akşam (Şiir)
Gün doğarken (Şiir)
Güzel saçlı kız (Şiir)
İp ucu (Şiir)

Memleket tetkikleri:
Balıkesir köylerinde düğün âdetleri
Bardak Dede

Vilâyetimize ait
Tarihten karanlık sahifeler

Panteleymon Romanof'tan:

Allahın lütfü
Taşıdım yıllarca kervanlara denk (Şiir)
Çanakkale seyahatinde
Gezişler ve görüşler.

Esat Âdil

İbrahim Şevki

İsmail Hakkı
Dr. Memduh Necdet
Mehmet Hamdi

Abdi

Kâmil

Celâl Sıtkı
Arif Nihat
Celâl Sıtkı
Ferruh Niyazi
Mustafa Seyit
Şeref Şadi
E. A.
HA. BE.
Refik Fikret

İsmail Hakkı
Ö. Faruk

Ruhi Naci

A. Gaffar
Çubukcu oğlu Sıtkı
M. Ekrem

ADRES

Balıkesir — KAYNAK
Müracat yeri : HALKEVİ

İmtiyaz sahibi
Tevfik Fikret

KAYNAK

Balıkesir Halkevi tarafından çıkarılır
Aylık Kültür Mecmuası.

ABUNASI

YILLIĞI : 150 Kuruştur
6 AYLIĞI : 30

Neşriyat Müdürü
Esat Âdil

Çanakkale seyahatı münasebetile:

Şüheda Kâbesi

OSMAN FERİT SAĞLAM'IN
TÜRK TARİH KURUMU'NA
ARMAĞANIDIR

Başımı maziye çeviriyorum : Balıkesir-
den bir kafiye hareket ediyor . Bu yeşil
sarıklılar, çepkenli ve poturlular, feraceli
ve üslüklüler kafilesi ... Bu, kemerlerinde
altın yüklü insan alayı .. Bu üç aylık
bir yolun sefercileri .. Bu kara , deniz ,
çöl yolcuları ..

İşte daha düne kadar her sene böyle
kafiler. Sahra bedevilerinin sunduğu ba-
haratlı şerbetler aşkına imanlarının hasre-
tini söndürmeğe giderlerdi.

Kemerlerindeki altınları, altın düşman-
larına ihsan ede ede, kızgın çölleri geçen
o yeşil sarıklı din yolcuları; Kâbenin dört
duvarına yüz sürdükten sonra , vazifesini
yapmış bir mümin gurur ile ; kemerleri
boş , fakat kalpleri müsterih olarak dö-
nerlerdi .

Rejimler devrildi , tahtlar yıkıldı . O
mukaddes kâbe sakinleri bir kızıl düşman
altınına kâbeyi deyiştiler , peygamberi
deyiştiler .

Bir ak mecidiye uğruna asırlarca ken-
dilerini koruyan Türkü arkadan vurdular.
Artık o dünkü kâbe bugün çöllerin geri-
sinde , İngiliz süngülerinin gölgesinde bir
esir pazarına benzetildi . Bunu gören
müslüman Türk, baldırı çıplak sahra hay-
dutlarının pusu kurduğu çöllerden Muham-
medin ulu ruhunu alarak ; ona hür ve
şanlı vatanının zümrüt kıyılarında, kanın-
dan, etinden ve imanından kâbeler kurdu.

Yemin ile allahı iştah ederim ki Pey-
gamberin ruhu Hicaz steplerinde kavminin

âdiliklerinden ve düşman şamatalarından
ıstırap duyarak hür ve asil Türk vatanına
naklimekân etmiştir.

Onu hâlâ kâbe ufuklarında arayanlar
hata ederler.

Muhammedin ruhu ; kahraman Meh-
metciklerin belirsiz mezarları üzerine rah-
met ve gufran serpmededir.

Türk için her şey gibi kâbede değişti.

Artık Muhammedi arayanlar Mehmet-
ciklerin şanlı hamasetlerine sahne olan
diyarlara koşsunlar , haç aşkını duymak
isteyenler Anafartalara , Dumlupınarlara
gönül versinler !

Balıkesir Halkevi bir haç seferi tertip
ediyor ve diyor ki :

Vatandaşlar ; güzergâhımız çöl değil ,
zümrüt tepeler, çiğdemli yollardır. Göre-
ceklerimiz Mekke , Medine değil , fakat
kâinatın en muhteşem hamaset abidelerin-
den olan Seddülbahir, Karatepe, Anafar-
talardır . Tavaf edeceğimiz merkat bir
şehit kâbesidir . Kahraman Mehmetçğin
ruhu gibi ulu Muhammedin ruhu da ora-
dadır.

Biz vatan, millet ve din uğrunda can
veren o kahramanlar ve aslanlar diyarın-
da , göz yaşları ile dize gelerek haykırı-
cağız :

« Ey şehit oğlu şehit isteme bizden makber
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber . »

Esat Âdil

NE MUTLU!...

Bizi Âlay kumandanı çağırtmış ..

Çok erkendi . Askerlik şube binasının yanındaki boş mektepte biriktik. Burası , âlay karargâhiydi.

Sıraları kenara çekilerek üst üste konmuş, büyük dershanede bulunan kumandanımızın yanına girdik. Şöyle bir baktım: Koca bir alayız ; öyleyken üç beş zabitle bir kaç ustadan ve bir doktordan toparlanmış bulunuyoruz . Dağ taburu kumandanı Lâtif bey , Ayastafanos Tayyare mektebi müdürlüğüne aldırılmıştı . Gene dağ taburundan bölük kumandanı Hidayet, İzmir hastanesinde yatıyor : Yunanlılara yakalandı demek .. Bir başka arkadaş, hastalığını ileri sürerek İstanbula gitmek yolunu arıyor. Benim küçük zabitim de bir işle alaydan İstanbula gönderildi. Döneceğini ummam !..

Sıralara ilistik . Alay kumandanı pek sevinçli görünüyor :

— Gözünüz Aydın ağalar !..

Diyecek elindeki şifreyi okudu :

“Alay, bir müfreze çıkaracak; Sarayköy köprüsünü tutacak, Yunanlıları, Mendres cenubuna geçirtmeyecek; bu uğurda silâh bile kullanacak..”

Emir, gösteriş olsun diye yazılmamış , belli ... Taşdığı ada bakılırsa şifre , gerçek bir tutum uğru gösteriyor.

Kâğıdı imzalarken altına bir daha göz attım :

Yazan , “ Erkânı harbiyei umumiye reisi , Cavat ...

Orduda kendisini yiğit tanıtmış.. Soyuluğu , temiz yürekliliği , yurt sevgisiyle herkesçe sevilmiş ünlü bir kumandanın işe candan karışması , bizde de inanılır bir sevinç uyandırmıştı .

Yüzümüz yerde, geldiğimiz yoldan yü-

rekli dönmek!.. Ne mutlu!...

Bizi buralara kadar sürükliyen emirle alaya yüzgeri ettiren şifreyi birbirile ölçüye vurdum; siyaset değişmesi, tutum yenilenmesi gibi devlet işi değildi bu yol; iş başındakiler yaratılış ve görüşçe birbirlerinden ayrıldıkları yerlerde kendilerini gösteriyor ... Toplarımızı, tüfeklerimizi birer kavala döndürenlerle bu düşkün günümüzde alınımızı çamura bulaştırmaktan esirgiyenler, bu yurdun yetiştirmesi degilmiydiler?... Dosttan, düşmandan suda balık avlar gibi, nişanlar kopararak göksünü dizin dizin bunlarla beziyenlere ne oldu?..

İki gün önce “ Belevi ,” nde rastladığımız süvariler, demiyormiydi?. Anadoluya İstanbuldan bir paşa geçmiş!..

Demek; eski ölgünlükler.. İlk ölüm ağırlıkları hep kalkıyor, yeni savaş başlayacak!...

Eyi kötü, dünya, dinlenirken Anadolu toprağında yeni bir doğuş harmanına girilecek; çiğnenecek etlerden, savrulacak kemiklerden can başakları koparılacak... Sonra bunlarla gene sultanlara, gene başı büyüklere dirlik düzenlik sayvanı kurulacak! Yazdise Allah bozsun, o günü, onlara bir daha göstermesin.

Anadoluya geçen Paşa, herhâlde, şifreyi çeken paşa olmayacak!...

Alayımızdan ilkin yaya bir bölük çıkarıldı. Kemâl, başına geçti. Kemâl, gerçek yürekli, atılgandır. Her halile arkadaşlarına örnek olacak bir yaratılıştadır...

Artık hamiyet meydanında bir yarışır başladı; dünkü uyuşukluk ne , bugünkü canlılık ne ?.. Karşı koyma düzeni kuruluyor demektir düşmana karşı...

Umutsuzluk .. Çekingenlik - daha ne

diyeyim, korku filan - hep kalkıyor.

Umumî harbi boynuna alanlar öldürdükleri milleti can çekişirken bırakıp her biri bir yana savuştu. Ortada algın hastaya bakacak kimse kalmamış gibi. Yurdu, baştan başa, acınır bir ıssızlık kaplamış !..

İçinde sırtlanlar gezen bu korkunç ölüm engininde denebilirki, büyük küçük, her kes gezginci birer mezartaşı !.. Şu kargaşalık günde , bir yaratıcı isterki , içli dışlı kakılan düşman süngüsüyle belinmiş (1) taşlardan bir mahşer fıskırtın . Çala baktım: Alay silaha sarılınca bayağı ora (2) durmağa başladı. Kaymakam vekili, şube reisi Vasfı bey.. Yerlilerden bir kaç ileri gelen filan hep yenilerini sıvadı . Dağda eşkiyalık yapan Alakurtlu dedenin çağırılması .. Arap dedeyede haber salınması düşünülüyor . Bu iki azılı efe, bir birine düşmanmış, barıştırılmaları yolu aranıyor. Dağlara, bunları yoklamak için adam gönderilmesine bile söz kesildi.

Topçu alayının ununu öğütmeyinde şu belâ başımızdan çabuk savulsun diye kim bilir ne gibi bir düşünceyle degirmenlere salık veren ileri gelenlerden biri de artık, bu son nefes işlerinde seyirtmeğe başladı . Ben onun yaptığı bu işi : Şu hamiyet yarışında, düşman önünden çekilip buralara geldiğimize kızdığını vereceğim.

Şimdilik müfrezemiz gidecek.. Alayın gerisi bütün ağırlığıyla Çalda bekliyecek!..

Hiç de sırası değilken top çeken öküzlere yayılım yeri aramağa çıktım. Silâhlı iki atlı arkamda.. Demirci köyünün [*] cenubuna düşen dağlardaki genişçe bir dereden tepelere doğru çıkıyorum.

At. kulaklarını dikip kişnemeğe başladı. Tepeden doğru at kişnemeleri karşılık verdi.. Bu ses, atımın dereden tepelere vuran sesi değildi. Biraz daha ilerile-

*1. Belinlemek : uykudayken sıçramak .. Sairi filmenam hâli ..

*2. Ora durmak : Avının üzerine atılacak gibi tetik durmak ... «Horra» sözü bundan alınma..

[*] Köyken Çalın eski ismi.

dim. Tepeden bir baş kalktı. Arkasından bir... bir daha... Bunlar, düşman değildir biyol... Olsa olsa dedelerden biri. Jandarma olmadığım için yüreğim tıpırdamadı bile... Yolumu bozmadım; çıka çıka bir gümenin üzerine vardım. İstifini bozan olmadı. Kenarları oyali binbir çiçekle süslenen feslerini yere koymuş... Mavzerlerini dizlerinin üstüne yatırmış, buralarda kimbilir ne bekliyen bu grup karşısında selâm verdim, attan inip aralarına sokuldum.

Gözleri çukura kaçmış.. Avurtları çökük, yanak kemikleri yassıca, saz benizli bir efe doğruldu. Bana, yanında yer gösterdi, oturdum. Önüme gümüş tabakalar fırlatıldı.

Gümenin bir başında oturan bir delikanlı:

— Efem, beyden soralım, bilir; Yunanlılar daha nereye kadar gelecek?

Diye; demin bana yer gösteren gençle konuşmağa başladı.

— Bu gidişle ulan buralara kadar ... buralardan öteye de...

Şu kısacık karşılıklıta efenin çıkışır sesi bir yara taşıyordu ..

Artık Zeybekler arasındayım. Hoş beşten sonra sıramı kaçırmadım. Kendilerini yurdun yuvarlandığı son uçurum kenarına getirdim . Ben anlattıkça önüne bakan efede elindeki bir taşla bir düziye toprağı çiziyordu . ötekilerine gelince : Kimi üst üste cıgarasını çekiyor, kimi dalgın dalgın gök kıranında bir şeyler araştırıyordu.

— Sen topcumusun?

Diye soran efeyle senli benli konuşmağa başladık.

— Efem, sorması ayıp, adın ?

— Ala kurtlu!..

Acımaz bir eşkiya olduğunu söyledikleri bu kötü ünlü dede de ben bir korkunçluk görmedim . Çukur küçük gözle rinde bir yumuşaklık.. Soluk yüzünde

bir sıcaklık var . Yalnız soluğundan rakı kokusu kaçmıyor . Dediklerine göre hiç te ayık gezmezmiş . Deli , sarhoştan korkar derler; hele böylesinden.. Tevekkeli ahali sınımamış!.. Neyse, şu sıra, suç sayup dökecek sıra değil...

— Gahpe gavurun etmediği kalmıyormuş . Irzada geçiyormuş . Di gahpe nallı Yunan gavuru, Bu öcü sende korsam anam avradım olsun !..

Her türlü horluğa, her çeşit yoksulluğa katlanan.. İnsanlığı sayılmayıp da yaşamak payında ayrı düşürülen zeybeklerin gözünde köklerini gönüllere salmış derin alevler yanıyordu .

Irzından başka daha değerli bir sevgilisi olmiyan.. Irz yuvası yurdunu canından daha çok seven bu yiğitlere karşı, üveğ ana kapısında bekliyen öksüzlerin verdiği sızılı bir sevgi, yüreğinde kanadı.

— Efem, bugünkü kadar acı, hiç bir gün görmedi. Bu yurt!... Muharebede alt olduk, düşmanlara avlandık. Silâhlarımızın çoğuna el attılar. Katlandık. İlle şimdi, Ersiz meydan bulanların at sürüp kız kaçırmasına, nişanlılar elinden yavuklu kapıp hınç almasına can dayanmıyor!.. İzmirden buyana, yol boyu kan ağlıyor efem!.. Tatlı gülüşleri can onaran... Yorgun gönüllere can atılır eğret yeri kucaklar açan sevgili kızlarımızın etekleri gibi yüzleri de kızarmış, kan istiyorlar temizlenmek için!..

Neyleyim ben o erkekliği ki dişisi eller eline düşmüş muncıklanırken kendisi, daha elden arka umuyor!...

Hem yuh o devlete ki efem, sizi böyle dağ, tepe kovalar, Ordunun elinden silâhlarını alıp düşmana verirken yurt yanmış, yıkılmış, ötede beride ırlara geçilmiş ... Bunları kendine iş etmiyor bile!..

Yönünü tanıya tapşırılmış bir milletin padişahına bakın, Efeler. Azgın, kuduz düşmanların bunca azgınlıklarına bakmıyorda, daha, bunlar yüzveriyor!..

Bugün uzaklardan işittiğimiz acı kadın

çığırışları, yanık çoluk çocuk bağırtıları yarın kulağımızın dibinde kopacaktır efem!...

Durmak sırası değil!...

— Bey çaldan bizi isteyeceklermiş? güvenilmez ki yoksa.. hinci yola düzülürdük; yalnız benim kızanlarım; bir alay yunana yeter!...

Anladım ki alakurtlu dede Çalı basacakmış.. Arap dede çaldan öç alacakmış diye dönen lâflar, efelerin hep çal yollarında bu maksatla... çağırılma sevdasına kapılarak dönüp dolaşmasından ileri geliyormuş!..

Ben öğrenmiştim. Dedelerden hangisidir bilmiyorum, Efeler, Çal boyunda dolaşıyorlar demişlerdi. Benim bildiğim, bunlar da çakırcalının soyundansalar, şu ana baba gününde kimseciğe kıyamazlar...

Demek, onlar, ortalığı sınamak için çala yaklaşmışlar.

Efelerin şu dağlardan birinde beklettiklerini sağlam duymuştum. Ne yalan söylüyüm, bugün yaylım yeri aramağa çıkışım bir uydurmadır. İçimde hep bunlara kavuşmak kaygusu beni güdüyordu. Ortada nasıl olsa canından bezmiş, kellesini koltuğuna almış eli silâhlılar dururken bunlardan yararlık görmemek kadar nankörlük olur mu?

— Efem, ben seni erkekçe sağlıyım ki arada katiyen ayın oyun yoktur, hem kim oyun edecek?!.. Biyol. elinin altındaki kızanlara bak, efem, Allah gözden saklasın, dağ yıkılsa altında kahr mısın?..

— Haydi, bey, sen önden git.. Biz de geliyoruz!...

İki avucumuzla birbirimizin elimizi sıktık.

Ben döndüm; atımda Çala karşı eşkin bir hasret.. Benim içimde yol boyunca zorlu bir sevinç kaynağı durdu..

Alakurtlu dede Yunanlılara karşı döndü.. Arap dede de buna bakarak uğrunu

Memleket masalları:

BALIKÇI [*]

Evvel bi vamiş bi yokmuş . Bi fikâre herif vamiş . Bi çocuğu vamiş ; bayram omuş, o çocukta bayrama gitmiş.

— Senin üstün başın yok !.

Diye çocukla bunu bayram yerinden çıkarıvimişler.. Çocuk, ağla geli bubusına:

— Buba , ya bana üst baş alcan , ya ben kendimi denize atcan ! Demiş buba-sıda :

— Hadi oğlum böyün denize gidem , balık tutam satamda sana üst baş alam !

Der gidele bunla , denize ağ atala . Ağa bi balık gire. çekele çekele bi türlü çıkaramazla. Sona çocuğa bubası :

— Hadi oğlum amcana gitte öküzleri, nacağı asın gesin . Bu , neyse çıkaram !

Der, oğlanda :

— Buba, amcam bem sözümle gemez. Sen git de ağı ben tuta koyayın.

Der. Oğlan ağı tutakana oğlan kendi kendine :

— Bu ağdaki neyse benimçün kurban gitçen.. İyisimi ben bunu koyuvireyin !

Der. Ağı koyuveri. Kaşıdan bi bakmış bubasılıda geliyola . Oğlan :

— Bubamda geliyo . Hinci sen bunu oraya çevirdi!..

Çaldan topçu altıncı alay müfrezesi... Alakurtlular .. Arap dedeler. Denizliden komser Hamdiler. Mistanlar.. Sarayköyden Emin aslanlar .. Nazilliden arap Nuriler , Kısacası sağdan soldan, şuradan, buradan, artık, her yandan Yunanlılara karşı hıncı bir akın başladı.

Uğurlu ayağıle bastığı Anadoluya yeni bir can veren o yurt ıssına ne mutlu!...

İbrahim Şevki

[*] Bu masal İsmail Hakkı Bey arkadaşımız tarafından Çağış nahiyesinden bir köylünün şivesile aynen zaptedilmiştir.

ne koyu vedin diye tutala beni dövele . Eyisimi ben kendimi denize atayında kurtulayın bari !

Der ve kendini denize atıviri . Deniz yarılı ortası bi yol olu; oğlan yürü, geçe ö bi yana . Oğlan , kıyıya çıkınca bi baka ki bi dede orda oturup duru .

Dede oğlana :

— Hoş gedin oğlum hayır ola ne bu hal ?

Diye sora . Oğlan :

— Ben bi fikara çocuğuyum. Bubam bana bayramlık üst baş yapacaktı . Bi balık tuttuk , bende balığı koyu vedim : Bubamdan korkumdan kendimi denize attım ! der. Dede :

— Öyleyse sen bem oğlum olumun !

Oda :

— Olurun !

Der. Oğlanı dede alı gide İstanbulla. Orda güze (güzel) bi oda tuta . Oğlana güze bi kat urba kestiri . Cebine de bi avuç sarı lire (lira) koya ve.

— Git oğlum bunu harca da yarın gine ge.

Der. Oğlan bu paraları harca harca tükenmdz. Harca harca tükenmez. Denizle de, pampırda da, arabala da, otomofille de geze, dolaşır; parayı bitiremez. Her gün dedd bi avuç sarı lira vermiş.

Oğlan bigün denizde gezekene padişahın kızının kayığına rasgeli. Kızı görü aşık olu. Oğlan günden güne sararı. Dede oğlana:

— Oğlum sana ne oluyo, neden sararıyon?.

Der oğlan da:

— Boba, ben denizde kayıkla gezekene padişahın kızını gödüm (gördüm) ona aşık oldum. der.

Dede:

— Peki sen hiç tasalanma. O koleyle. Allahın iznilen biz onu alırız.

Cümeyle gün olu. Dede bunu geydirdi, kuşatır. Cebine altınları dolduru.

— Hadi oğlum git sen, Padişahın meclisi toplanınca padişahın kızı yeşil bir perde içinde oturuyo olur. Bi de altından isgemeye (ışgemle) vardır. Selâm ve. Altın isgemlenin üstüne otur.

— Ne gedin?

Dilerse:

— Allahın emrinlen kızınızla mura-kabe olmaya gedim diye söyle. Onla sana şöyle bakam dirle. Sen o zaman kapı söyletsin! de.

Diye tenbiye ide. Oğlan gide. Doğru sareye (Saray) varı. Gire içeri selâm veri altın isgemyenin üstüne oturu. Vezir vüzera da hazır orda. Kız da yeşil perdenin içinde. Vezir vüzera oğlana:

— E beyefendi, neye gedin?

Derle. Oda:

— Allahın emrinlen kızınızla mura-kabe omaya gedim!

Der. O zamana kadar kızı kimse söyletememiş. Çok yerleden adamla gemiş. Kızı söyletememişle. Söylemedikleri için (için) hepsinin boyunlarını vurmuşla. Bi kale (kal'a) yapmışla. Kalenin dolmasına bi iki insan başı kamış. Hinci oğlan böyle deyince vezir vüzera:

— Söylet bakam sultanı!.,

Demişle. Oğlan da:

— İzin verin de kapı söylesin!

Demiş. Onlada gülüşüvemişle. Oğlan:

— Hele siz izin verin bi!

— Hadi izin verdik bakam!

Demişle. Oğlan kapıya:

— Sen söyle!

Der. Kapı üç defa (defa) açılır kapanır ve geri arkasına dayanır. Hinci kapı dile gelerek:

Evvel bi vamiş bi yokmuş iki oğlan

kardaş vamiş. Birinin bi kızı birinin de üç oğlu vamiş. Kızı olan herif zenginmiş. Kardaşının büyük oğlu gelirmiş amcası:

— Kızımı sana vercen!

Dermiş. Ortanca oğlu gelirmiş ona da:

— Kızımı sana vercen!

En küçük oğlu gelir ona da:

— Kızımı sana vercen!

Dermiş. Bunlan üçü de amcalanın kızına âşık olurla. Hinci bunlan üçü de amcamın kızını sen alcen ben alcen diye üç kadaş her gün kavga edelemiş bi gün oğlanlar babası kadaşının evine gide der ki:

— Bizim oğlan, kızını oğlanlar hangisine vercesen ver de kurtulam. Bunlar birbirlerini öldürecekler!

Der. Amcaları oğlanlar üçünü de çağırı onar sarı lire veri ve:

— Bu onar lireyi hanginiz daha fazla yaparsa kızımı ona verecen!

Der. Bunla paraları alınca biri Havrana, biri Balıkesire, biri de Somaya gide. Gezele, dolaşırla üçü de İstanbula bi yakaya gelile. Büyük oğlan:

— Bizim oğlan kaç para paranız odu. Ben hiç fazlalandıramadım!

Der. Bunlan hepsi de:

— Biz de fazlalandıramadık!

Derle. Paraları sayala. Hepsinin de onar liresi duruyomuş. Büyük oğlan çaşıda gezekene bi ayna görü:

— On sarı lire değeri va!

Diye tellal gezdiriyomuş. Oğlan tellala:

— Ülen bu ayna bu kadar neden pahalı? Bu ne bu!

Der. Tellal da:

— Sen bunun kıymatını bilsen. Onun hüneri va! Der hüneri ne diye sora. Tellal:

— Kimi görcen geli aynaya bakasan onu aynada görüsün!

Der. Oğlan:

— Amcamın kızını görecem gelirse buna bakarın!

Der on sarı lire viri alır aynayı. Ortanca oğlan da çaşıda bi ok yay bi de postekilen keçekülâh satılıyomuş. Bunlan fiyatını sora tellal:

— on sarı lire dir!

Der. Oğlan:

— Banun ne hüneri vamiş da on lireye satılıyo!

Der tellal:

— Sen nebilirsin. Bu külâhı geyesin, postekiye binesin bi kırbaç vurusun nereye gitmek istersen hemencecik varıverisin!

Der. Oğlan on sarı lire viri alır bunları. Küçük oğlan da çaşıda gezekene o da tellalda:

— On sarı lire! on sarı lire!

Diye bi ufak şişe satıyomuş. Oğlan tellala:

— Ne bunun hüneri? Çok pahalı ye bu!

Diye sora. O da:

— Bu can suyudur. Bu ilâç ölüleri diriltir.

Der. Oğlan:

— Hah! dir. Amcamın kızını ölürse ben bununla diriltirir!

Der ilâcı alır. Hinci bunlan üçüde bi yakaye gelile. üç kadaş adınları (Aldıklarını) sorala, gösterirle. birbirlerinin adıklarını gödükten sona

— Hadi amcamızın kızına bakam!

Dirle aynaya bakala. Aynada amcalanın kızını ömüştü (ölmüş) teneşirde yıkanırken görüle.

— Hadi gidem!

Dirle oku yayı kurala. Keçekülâhı geyele posta binele gidele. Hemen köylene varıla. Küçük oğlan şişedeki urufu (ruhu) kızın burnuna çektiri kız tinsirerek kalka eyi olu. Emme üç kadaş:

— Sen alcen

— Ben alcen

Diye döğüşüle. Acap bu kız hangisinin olur?..

Dir kapı durur. Vezir vüzera kapıya cevap veremezle. Kimi:

— Kız, postekinin!

Kimi:

— Kız, aynanın!

Kimide:

— Şişedeki urufun!

Dir durula. Padişahın kızı oradan yeşil perdeyi kaldırır:

— O kada vezir vüzera bi cevap veremediniz. Kız, urufu koklatanın olur!

Dir gene perdeyi indiriviri. O zaman vezir vüzera;

— Seyidin (seyirdin) Padişaha güveyisi va!

Dirle. Padişaha birini gönderile. oda:

— Yalan söyleyonuz. Ben gömeyince inanmam! İrtesi cümeyle osunda hayır gesin!

Der. Oğlan irtesi cümeyle olur gine geli. Dede dirki:

— Bu (kerez) de (Budefada) şamdan söyletsin! de.

Diye tenbih ide. Gine vezir vüzera toplanır. Oğlan altın isgemeye oturu. ona:

— Söylet bakam!

Dirle. Oğlanda:

— Bu kerezde şamdan söylesin!

Der. şamdan bi aş, bi yokara yata kaka, duru. Ve söylemeye başla:

“ Bivamiş, bi yokmuş iki oğlan kadaş vamiş. Biri bekâmuş evlinin kasıla küçük kadaş kayna sıcaklada orak biçelemiş. Evli olan kasına:

— Karı, bizim oğlanın çoluğu çocuğu yok. Acap seni gözden geçiriyomuku!

Der. İrtesi gün gine karı kayıncısı gelin tarlaya gidele orağı biçele biçele oğlan yorulu, bi kölgeye oturu. Gelin kölgeye gitmezde güneşte oturu. Kayıncısı o zaman:

— Yençe gesenya; kölgeye neden oturuyon?

Der. Yengesinde:

— Efen (yani ağabeyin) böyle böyle didi. Beni senden kıskanıyo!

Deyince oğlan:

— Ya.. Dimek efem benden bunu mu umutlaşıyo?.

Der çeke kendini öldürü. Öteden efesi gelir. Gelin de ağlayıp durumuş.

Kasına:

— Ne odu bu?

Oda:

— Senin söyledini deyivedidim: Ya , efem benden bunu mu umutlaşıyomuş ! dedi çekti kendini öldürdü.

Der. O zaman efesi:

— Ya.. Kadaşım bu kada şadıkane imiş mi?.

Der çeke oda kendini huru (vurur) , öldürü. Gelin başla hinci bunlan orta yerinde aqlameye (Aqlamaye). Kaşidan bi devriş çıkagelir. Devriş:

— Kızım, ne ağlayan?

Gelin vakayi anlatarak:

— İki de kendi kendini öldürdü!

Der o zaman devriş:

— Hadi kızım, der, sen bunlan kelleleni biliyosan, kelleleni al cesetlerine koy ben dua ideyin, sen amin de : unla kakala!., Der.

Gelin bu sevinçle kayıncısının kellesini kocasının cesedine, kocasının kellesini de kayıncısının cesedine kor. Devriş dua ide, gelin " amin! „ der. Bunla tinsirerek kakala.

Hinci kelle der:

— Karı bem (Benim)!

Ceset der:

— Karı bem.

Bunla başlala kavgaye.

Hinci şamdan:

— Bu karı hanğisinin?.

Der duru. Hinci vezir vüzera başla

düşünmeye. Sona kimi der:

— Karı göğdenin?

Kimi der:

— Kellenin!

Gine bir türlü cuvap veremezle. Padişahın kızı hemen yeşil perdeyi kaldırı:

— Bütün vezir vüzera toplonmuşınız bi şeye cuvap veremediniz. Kuru kafa ne yapsın karıyı?. Karı göğdenin!.

Der perdeyi indiriveri:

— Sidin (seydin) Padişaha! Dirle güveyisi va.

Dirle. Padişaha söylele. Padişah:

— İnanmam.. Ertesi cumeyi osun da hayır getisin! Der. Ertesi cumeyi olu. Dede çocuğa:

— Hadi oğlum git; bu kerez padişah kendi gelecek . O tahtının üstüne tacını çıkarı kor. O zaman sen: "Taç söylensin,, de.

Der oğlan gine gide.

Padişah, tahtta vezir vüzera etrafını amış oturalamış. Oğlan; selâm veri, etek öpe. Padişah oğlana:

— Hadi söylet bakam da görem?.

Der oğlan da:

— Efendim iznin olursa tacımız söylesin!

Der. Emme [bi oğlan vamiş, kapiyi söyletmiş, şamdanı söyletmiş!] Diye her yakaya duyulmuş. O gün oğlanı görmeye memlekâtın (memleketin) ehalişi yekûn üzerine toplanmış .

[Taç söyletsin!] Deyince padisah oğlanı deli sanmış:

— Hiç taç söyler mi?

Diye gülüvemiş. Ordaki vezir vüzera:

— Aman efendim kapı da söyledi şamdan da söyledi!.

Demişle:

— Hadi öyleyse söylesin bakam!

Demiş. O zaman tac, başlamış bi aşaa inmeye bi yukarı çıkmaya. Padişah taci

(Devamı 217 nci sayfada)

Dilimizi nasıl onarmalıyız! ^[1]

Bizde mürekkep at yapan çok mühim bir söz vardır ki o da (sak) tır. (Sak) saklamak çıklağının (mastar) köküdür . Saklamak çıklağı ise bu köke (la) eklenerek yapılmış ağır bir çıklağıdır . (Sak) kökünün başka sözlerle birleşerek mürekkep adları nasıl yaptığını anlatmağa başlamadan önce sırası gelmişken yine mühim olan bir noktayı da söyleyeyim.

Adlardan kılğı (fiil) yapmak için var olan Türk kurallarından biri de şudur : Adın sonuna yenliklerde (le) ağırlıklarda (la) getirmektir. Beklemek , bellemek ; sulamak, saklamak gibi . Biz böyle bir çıklağı gördüğümüz öt zaman onun kökünün bir at olduğunu bilir (le ve la) yı attıktan sonra o kökü meydana çıkarabiliriz. İşte (sak) ta bir kök olup sonuna (la) alarak saklamak çıklağını yapmıştır. Pek iyi amma (sak) ın deysisi nedir?.. Sakın deysisi (hıfz) dır. Saklamak ise hıfzetmek demektir. [2]

Dilimizde kökünün deysisi belli olmıyan fakat (le, la) veya başka takıları aldığı öt deyilenen böyle daha birçok sözler vardır ki bunları bulup ortaya koymak onaracağımız dilimiz için pek asılı (faideli) himlerdendir (esas) meselâ (al) sözünün pek çoğumuz (hile) deysisine geldiğini bil-meyiz fakat (aldatmak) çıklağını en ağdık (cahil) bir Türk bile kullanmaktadır. aldatmak hile etmek demektir. (Allak) hilekârdır. Benim doğağım olan Trabzon da bu sözü pek çok kullanırlar. (Beni buraya hile ile getirdiler.) değil, (beni

[1] Bu yazı Geçen sayımızda basıldığını salık verdiğimiz; Doktor Necdet Bey arkadaşımızın « Gazinin yolu » adlı kitabından bir bölümdür.

[2] Tarihte bir türlü muhafız çeri olan (sakçılar) da adlarını bu saktan almışlardır. Şecere-i Türk. Sahife: 53.

buraya allan (al ile) getirdiler derler. İşte bu tevir (cins) sözlerden bir kaç sayı daha: (An- idrâk, anlamak- idraketmek. Din - rahat, dinlenmek - istirahat etmek. Yırnağme, yılmak - tağanni etmek.)

Yine bir mühim nokta da şurasıdır. Biz kimi kılğaların kimi hallerini deysisiz sanarak kullanmıyoruzda bu deysisiz sandığımız sözlere bir takım takılar taktıktan sonra deyilendirerek kullanıyoruz. Halbuki bir kılğının önceki hali deyili olmadan sonraki hali deyili olamaz. Bu tıpkı birinci adım atılmadan ikinci adım atılabilir demeğe benzer. Ne demek istediğimi kip üzerinde anlatayım: Biz mezru bir tarlaya (ekili) deriz. Fakat (zer) in Türkçesini yok sanarak bu yerde Arapçanın (zerini) kullanırız. Bu yıl Türkiye zer işleri iyi gidiyor gibi. Şimdi şu (ekili) sözünü tahlil edelim. Ekilinin kökü ekmek çıklağından olan (ek) tir. Bu sözün mezru deysisini anlatabilmesi için (ekili) olması gerektir. Ekili olabilmek için ise (ek) ten sonra bir (i) ve bu (i) den sonra da bir (li) takısı almak gerektir. (Ek) kendinden sonra (i) takısını alınca eki olur. Ondan sonra da (li) takısını alarak (ekili) biçimine girer. Ey şimdi (eki) sözünün deysisi yok mudur?... Deysisi olan (ekili) deysisi olmıyan (eki) sözüne (li) eklemesile mi yapılmıştır?.. Böyle saçma nesne olamaz. Yukarıda da söylediğimiz gibi bir kılğının önceki hali deyili olmadan sonraki hali deyili olamaz. Türkün dili çok düzgün, çok kurallı bir dildir. Onun sözlerindeki hiç bir takı gereksiz değildir. (Eki) Türkçede (zer) demektir. (Zer) nasıl kendi kuralile (mezru) oluyorsa (eki) de sonuna (li) takısını alarak bizim kuralımızla (mezru) deysisine (ekili) oluyor. O halde yukarıki kamudaki (cümle) zer'i -çı-

karıpta yerine (eki) yi yazarsak o kamu şu biçimi alır:

(Bı yıl Türkiyenin eki işleri eyi gidi yor .) İşte birkaç kip daha:

(Yazmak, yaz, yazı, yazılı; Tartmak tart, artı, tartılı; Yapmak, yap, yapı, yapı .)

Bu gösterdiğim iki nokta eyice incele-necek tetkik edilecek olursa Türdili bu yüzden belki daha binlerce yeni sözler kazanacaktır. Biz dönelim (sak) kökile nasıl mürekkep söz yapılabileceği ayıt-gısına (bahsine). Önce bu (sak) kökü ile Türkdilinde himden (esasen) varolan mürekkep sözleri tahlil edelim, sonra Türk dilini onarırken ondan yapmamız gereken asının yollarını gösterelim. Bizde bu (sak) ile yapılmış bir kaç mürekkep söz vardır ki biz onları yalıt (basit) birer söz sanırız. En büyük ve eski sözlüklerimiz (lû-gat kitabı) bile bu sözler hakkında bir nesne yazmazlar. Bunlar yazmadığı gibi şimdiye değin bu sözlerin nasıl biçimlendiğine dair başkalarının da bir nesne yazdıklarını okumadım ve hattâ işitmedim. Yalnız Madam Montago yedinci yazığının (mektup) bir yerinde şöyle diyor:

(İngilizce, Türkçede pek bol ve deyili olan mürekkep sözlerden yana, Türkçe kadar zengin değildir.)

Dilimizde en ağdış bir köylünün, ussu (aklı) yeni ermeğe başlıyan bir çocuğun bile bildiği (bağırsak) sözü vardır. Bağırsak bilindiği üzere kursaktan (mide) kıça kadar uzanan etten bir borudur. Bu boru duruşuna ve biçimine göre de gerek elgün (halk) ve gerekse bilgi dilinde bir kaç bölüye ayrılmıştır. Bumbar (kalınbağırsak), göden (çekum, şirden), göden ucu veya körbağırsak ve ötekiler (ve saire) Bu tafsilât bize gerekmez. Biz sözü tahlil edelim. (Bağırsak) iki ucuk (hece) den mürekkeptir. Bu ucukların birincisi (bağır), ikincisi (sak) tır. Bağır ne demektir?..

Elgün arasında bağırın deyisi göğüstür. “Yavrumu görür görmez bağırma bastım,” kamusunda olduğu gibi. Anadolunun kimi yerlerinde hele benim doğağım olan Trabzonda çocukları beşikten düşmesinler diye bağladıkları bağlara “bağırdak,” derler. Bu bağlara böyle denmesinin sebebi, hiç kuşku yok ki, bağların bağır üzerinden geçtiğindendir. Fakat deysisini bilerek kullanmazlar. Elgün orada da bağrı göğüs sanır. Hepimizin bildiği bağırma çıklağı da “bağır,” kökünün sonuna “mak,” eklenerek yapılmıştır. Deyisi, karından ve ta içerlerden gelir gibi güçlü ses çıkarmaktır. Şimdi “bağır,” sözünün gerçek deysisini araştıralım. “Bağırın,” gerçek deysisi [Karaciğer, kebet] tir. Bağırın deyisi Vefik paşa ile Şemsettin Sami beyin sözlüklerin deböyle olduğu gibi Redhouse ile Hüseyin Kâmil beyin sözlüklerinde de böyledir.

“Bağırın,” yanî karaciğerin yeri nerededir?.. “Bağır,” karın boşluğumuzun sağ üst yanında, hicabihacizin kubbesi altında ve 7, 8, 9, 10 uncu kaburğa kemiklerimizin, karnımızın sağ üst yanı önünde biçimledikleri cıdıklıkların “kavis,” arkasında, bağırsaklarımızla kursağımızın üstüne koyuludur “mevzu,”. Bulunduğu yere otacılar “Doktorlar,” dilinde “Bağırduruk-merekieymen,” derler. Bağırdu-ruk bir boşluktur ki yukarısında hicabihaciz, aşağısında bağırsaklar, kursak, sağında karın divarı; solunda travbe boşluğu vardır. İşte bağır yanî karaciğer bu boşluğu doldurmuştur. Şimdi Bağırsakla bağır arasındaki deni “münasebeti,” arayalım. İşte bu bağır sözüdür ki saklamak çıklağının kökü olan “sak,” sözünü sonuna alarak bağırsak adını biçimlemiştir. Bağırsağın gerçek deysisi de “Bağrı saklıyan nesne demektir,”. Bağır, gerçekten, yukarıda anlattığımız yerinde aşağıdan yukarıya doğru bağırsakla saklanmış, hıfzolunmuştur. Alt yüzü ise hem bağırsaklara

ise hem bağırsaklara dayanmakta hem de onlarla eksiksiz örtülmektedir. İşte bundan dolaydır ki (bağırsak)bağrı saklıyan demektir. Bu nekadar ussa (akla) bilgiye ve görgüye dayanan bir adlamadır. Başka budunların hiç birisinin dilinde bağır-sağa takılan at bu kadar fennî değildir. Yalkuk (insan) bunları incelerken Türk dilini ilk yasayıp örkleyen (tertiple ve tanzim eden) dedelerimizin birer dil bilgici olduklarına inanacağı geliyor. Yazık böyle dükül (mükemmel) ve oranlı (mütenasip bir dili yüz üstü bırakan, öğrenen (harabeden) bizlere ...

Bağra basmakta bir kişiyi göğse değil bağırın bulunduğu yere basmak demektir. Bağırsak sözü üzerindeki sabımızı (beyanat) bitirmeden önce dikat gözünüzü bir nesneye daha çekmek isterim. Bu da mühim bir noktadır. Bir takım kimse-ler bağırsağı (barsak) diye yazıyorlar ve konuşmalarında da öyle kullanıyorlar. Halbuki bu pek kötü bir görenektir. Eğer bu görenek ve yolak (usul) bundan yüz yıl önce konulmuş olsaydı bugün biz, belki de, bu bağırsak sözünün ne demek olduğunu bulup ortaya koyamazdık. (Bar) sözü üzerine türlü türlü tasarımlar (fara-ziye) kurar ve çeşit çeşit düşünüler fikirler yürüttük. Bundan dolayı Türk dilini konuşup yazan her Türke ve herke-se dilimizin gözeğini bozmamasını (orijin) çok yanık bir yürekle yalvarıp yakarırım .

İngiliz ve Fransızların dillerindeki söz dolduru (imlâ) larının aşırı mantıksız ve hâtta bilgisizliği bellidir. Böyle olmakla beraber onlar doldurularının çok bayat (kadim) biçimlerine büyük bir üzen (ihtimam) ile gönülden ve yürekten çindirler (sadık). Onları değiştirmezler, değiştirmek isteyenlerin ise en baş yagisi “düşmanı,” kesilirler. Çünkü dil oyuncak değildir. O budunların en keskin yarağı,

özbeyliklerinin himidir. Dilimize saygı ve sevgi gösterelim

Gelelim (Sak) kökile yapılmış kursak sözüne: Bu sözde artık sak i araştırmıyacak (kur) u inceliyeceğiz ve (sak) ile (kur) un birleşmesinden hasıl olan (kursak) adının atladığı nesneye uyup uy-madığına bakacağız.

(Kur) ne demektir?.. (Kur) bayat (kadim) türkçede kuşak, bağ demektir. Bu incimde (ekika) elimde Redhouse'un Türkçeden İngilizceye olan söylüğünden başkası bulunmadığından bu sözün karanlık yüzünü onunla aydınlatacağım.

Redhouse (redhavz) un söylüğünde (kur) sözünün karşısında, bir çok deyi-lerinden başka şunlar da yazılıdır.

1..... A band-bir bağ. 2..... Asteel or metal girdle-bir çelik veya madenî kuşak. Demek ki (kur) un deyisi kuşaktır. (Kur)un kuşak olduğuna bir başka tanılık (alâmet) daha vardır. Biz türkler eskiden hepten içkurlu içdonu geyerdik. Bugün de hâlâ gi-yenimiz çoktur. Hele köylerde ve iç Anadoluda.. İçkur ise her öt zaman başka nesneler için bile kullandığımız bir sözdür. Görüyorsunuz ki (kur) burada da vardır, ve kendinden önce gelen söz ise (uç) ol-mayup (iç) tir. Yani sözün bütünü (uçkur) değil [içkur]dur. İçkur içkuşak deysisinedir. Görüyoruz ki bu at burada da adladığına uygundur. Çünkü [kur] öyle bağ, bir kuşaktır ki o iç dönünün üzerinden açıktan bağlanmayip kendine kendik [mahsus] olan bir içrikten [kanal] kanal geçtikten sonra bağlanır. Bu içriğin adına içkurluk denir. İşte gerek içdönlerini gerekse ka-dın ve erkek şalvar ve tumanlarını bağ-layan bu kuşağa [içkur] denmesinin sebebi onun böyle bir içrik içinden geçmesinden ve yine böyle bir içrik içinde bulunma-sındanndır.

Şimdi [kursağın] ne demek olduğunu arayalım. Biliyoruz ki ilgün [halk] ho-

roz, tavuk ve kuş türünden [nevi] olan hayvanların midesine [kursak] der. Anadolu da insaların midesinde bu adla çağırılır. Redheuse da şöyle yazıyor.

1..... The crop of a bird-bir kuşun kursağı.

2..... A stomach-bir-mide.

Diyeceksiniz ki [kur] ile yani kuşakla midenin ne deni vardır ki atalarımız midemize (kursak) adını vermişlerdir. Ne deni (münasebeti) olduğunu anlatayım :

Bilirsiniz ki tavuklar çok yem yediklerinde kursakları şişip sarkar. Yalkukların (insanların) da yemekten sonra kursak durukları (mide nahiye) kabarıp, dolgunluk peyda eder. Eskiden hemen bütün Türkler bellerine kuşak sararlardı. Hâlâ budunumuzun yarısından çoğunda da içten ve dıştan kuşak sarma göreneği vardır. Kuşak her çağ (vakit) kursağın altından doğru sarılır. Karnın köbek durağındaki (mahal) çıkıntısı olmasa kuşak belde durmaz, düşer. Bu çıkıntılı durağın kursak olduğuna inanan dedelerimiz buna (kursak) yani, kur tutan, kur saklayan, kuşağı düşürmeyip tutan, muhafaza eden demişlerdir. İşte mideye kursak denmesinin sebebi budur. Dilimizde bu türden (nevi) iki söz daha vardır ki bunlardan (sarmısak) ile (tutsak) sözleridir. Bunlar çok belli sözler olduklarından artık bunların uzun uzadıya tarif edecek değilim. Yalnız gözeklerini (orjinlerini) gösterileyip (işaret edip) geçeceğim. Sarmısağın ilk üçüğü (hecası) olan (sarım) sarmak çıklağındandır. Dikkat edilecek olursa sarmısak bir çok kat katmerli (muzaaf) kabuklar içine sarılarak saklanan bir yemistir. (Tutsağın) birinci üçüğü de bildiğimiz tutmak çıklağındandır. Bütün sözün deyişi ise tutulup saklanan nesne demektir ki bu da (esiriharp) ten başka bir nesne değildir. Dedelerimiz harpte tuttukları kişilere (tutsak) derlerdi.

Sak ile terkip olunmuş bir türkçe söz daha vardır ki bu biz batı (garp) Türklerinin dilinde pek seyrek (nadir) olarak kullanılmaktadır. Fakat Azerili Türklerle İran Türkleri bu sözü pek sık kullanmaktadırlar. Bu sözde [kurumsak] tır. Kurumsaktaki kurum kurmak çıklağındadır. Sarmak çıklağından olan sarımsaktaki [sarım] gibi.. Bu sözün deyişi [pezevenk] tir. Eskiden türkler ken. di karısını başkalarına peşkeş çeken erkeğe [pezevenk] demezlerdi. Pezevenk kelimesi Türkçeye sonradan girmiş bir Acem sözüdür. Bu sözün aslı [pişahenk] tir. R. H. Burada sarmısak ve kurumsak sözlerinde olduğu gibi bir kuralla karşılaşırız ki o da kılğılardan [fiil] [sak] köküyle mürekkep bir söz yapılacağı öte önce o kılğının kökünün bitisine nihayetine bir[m] getirmek, yani o kılğın bir keze kendiklik [bir kereye mahsusluk] halini bulmak ondan sonrada bitisine [ahırine] [sak] kökünü ekliyerek o mürekkep sözü biçimlemektir. Bu ayıtgıda [bahis] bir noktayı daha gösterilmek isterim ki o da şudur: bitisinde her [sak] olan söz muhakkak sak köküyle yapılmış mürekkep bir at değildir. Meselâ susamak çıklağından olup susuz, atşan deyişine [manasına] gelen [susak. RH.] sözünün bitisindeki [sak] saklamak çıklağından olan [sak] değildir. O susamak çıklağına kökünü biçimleyen [susanın] son üçüğü bulunan [sa] bitisine [k] eklemesile yapılan [susak] taki [sak] tır. Buradaki söz ise at olmayup sıfattır.

Şu ünlü [şöhretşiar] Türk kaanı [imparatoru] Aksak demire tanı [alem] olan aksaktaki [sak]ta saklamak çıklağından olan ve mürekkep söz biçimlemesine yarayan [sak] değildir. Türk kurallarında at ve kılğıların [fiil] bitisine [se ve sa] gelirse o kılğıya [arzu ve temayıl] anlattırır. Susamak su arzu etmek demek olduğu gibi, aksamakta [suudu arzulamak demek-

tir]. Anadoluda çok kullanılan fakat bizim İstanbul konuşğumuzda [lehçe] bulunmayan [ağmak] adında bir sözümüz vardır. [Ağmak] suut etmek, yukarı çıkmak manasındandır. R.H. İşte [ağsamak-aksamak] bu ağmak çıklağına kökü sonunda [sa] eklenmesile yapılmış bir başka çıklağıdır. Deyisi [manası] suut etmeği arzu etmek, suut etmeğe temayül eylemek demektir. Topal deyişle timure tanı olmasında bundandır. Halbuki Topal başka, ağsak yahutta bu günkü telefzüyle (aksak) başkadır.

Aksak yürürken iki yanına sallanan adamdır. Kısa olan ayağının üstüne basıpta sağlam olan ayağına adım atacağı öte, tam yükselmez, ağır gibi olur ve iki yanına yalpa vurarak yürür. İşte bundan dolayı bu biçimde topal olan adama (ağsak-aksak) derlerki yükselmeği istiyorsa da tam suut edemiyor demektir. İngilizce bunun karşılığı (limp) dir.

(Topal) iki yanına yalpa vurarak değil ayağının artık kısalığından önüne doğru bayağı yuvarlanarak yürür. Zaten sözün (top) kökünden yapılması da bu deyişi (mana) gösteriyor. (Topal) sözünün deyişinde gerçekten bir yuvarlanmak çeşnisi vardır. Bunun da İngilizcedeki karşılığı (lame) dir. Bu sözde at değil sıfattır. Bundaki (sak) ta önce tarif ettiğimiz samsaktaki sak türündendir. (nevi).

Şimdi gelelim dilimizi onarıırken bu (sak) tan yapabileceğimiz asılara (faide): Biz bu [sak] ile deyişlere gelen adları yapabiliriz :

1 — Deyişinde [manasında] örtme, gizleme ve saklama [hıfzetme] isi olan sözleri. Bağırsak gibi.

2 — Deyişinde bir nesneyi düşmesin diye tutmak ve ona yaslangıçlık (istinatkâhlık) isi olan adları. Kursak gibi.

[Sak] tan önürdü [mukaddem] gelipte onunla mürekkep adlar biçimleyen sözler şu üç halde bulunurlar :

1 — At halinde ; Kursaktaki [kur] , bağırsaktaki [bağır] gibi .

2 — Bir kılının kökü halinde. Tutsaktaki (tut) gibi .

3 — Bir kılının bir kezliğe kendikliği [mahsusluk] halinde. Sarmısak ve kurumsaktaki [sarım] ve [kurum] gibi .

Şimdi şu söyledığımız sözlerle ve koyduğumuz kurallara göre başka dillerde olupta bizim dilimizde bulunmayan kimi sözleri bu [sak] köküyle terkip ve varediliyelim [icadetmek]. Meselâ : Bizim dilimizde [cümçüme] ıyısı [tabir] yoktur. [Cümçüme] başkemiklerimizin hepsinin birden birleşip biçimledikleri [kovuğa] [cevf] derlerki bu kovuğun içinde (beyin - dimağ) vardır. Demek ki [cümçüme] bir türlü beyin saklağıdır (muhafaza). Öyle ise biz cümçüme [beyinsak] diyebiliriz ki bu ıyı [tabir] , hem kurala , hem de adladığına uygun bir at olur. [Beyinsak] beyin saklayan, beyin muhafaza eden demektir.

Bizim Türkçemizde [mesane] deyişine gelir kelimemiz yoktur. R. H. la birlikte kimi sözlüklerimiz buna [sidik kavuğu] diyorlarsada bu hem uzun, hem de adladığına uygun bir at değildir. Türkçede attırarak işemeğe [simek - siymek] derler. Bunu şimdilerde İstanbulda kedi ve köpek işemesi için kullanıyorlar. Halbuki gerek bevil deyişine olan [sidik] ve gerekse [kadip] deyişine olan [sik] bu simet çıklağından siyen alet demek olduğu gibi [simek] te yine simet çıklağından siyilen nesne [bevil] demektir. Biz mesaneyi de bu çıklağına kökü olan [si] nin sonuna [sak] ekliyerek yaparsak [sisak] olur ki bu at adladığına pek uygun düşer. Mesane gerçekten bir saklaktır ki sidiği çıkarıncaya kadar içinde saklar .

Türkmen Kızı

(Türkmen kızı) şiiri Bandırmanın Haydar çavuş camii hatibi Mehmet efendinin (Kızıl yayla) romanından bir parçadır . Evvelce vilâyetimizde çıkan (Çağlıyan) adlı edebî mecmuada neşredilmiş ise de yeni dil seferberliği münasebetile bir daha neşri münasip görülmüştür . Hatip Mehmet efendinin (Tımarhane) namındaki bir romanı da İstanbul matbaalarında basılmaktadır . Yakında satışa çıkacaktır .

Türkmen kızı

[Eski tarzda orta oyunu halinde terenuümlü ve rakışlı olarak karşı karşıya]

Oğlan

Dağda aşdım karı buzu
Atladım tepeyi düzü
Çadırdan göründü yüzü
Al yanaklı Türkmen kızı

Türkmen kızı ; türkmen kızı ;
Al geymiş , bağlar kırmızı
Sandım bir sabah yıldızı
Yandım sana Türkmen kızı !

Düşünülecek olursa kip olarak gösterdiğim bu sözler gibi daha bir çok sözler bulunabilir . Gösterdiğim bu yol bir çılğa [1] , bir izekte [2] olsa asılsız [faidesiz] değildir . Yurdumun şeremet [3] çocuklarının bu çılğayı bir bayyol [cadde] yapacaklarına güveniyorum.

Otaei : Doktor
M. Necdet

«1» Sivasta ayak izlerinden hasıl olan belli belirsiz yola derler. R. H.

«2» İzlerden yapılan yol .

«3» Hararetili, Şevkli. Sivas .R. H.

Kız

Ağam oğlan , beyim oğlan
Sana olsun canım kurban
Olayım derdine derman
Gel kaçalım ağam oğlan !

Oğlan

Anan duyar , baban duyar
Ardımızdan atlı koyar
Gelen atlı cana kıyar
Ben gidemem Türkmen kızı !

Kız

Anam duysun , babam duysun
İsterse bin atlı koysun
Her biri bin cana kıysın
Ben yeterim ağam oğlan!

Oğlan

Kır atımın nalı yoktur
Arkasında çulu yoktur
Dağın taşın yolu yoktur
Ben gidemem Türkmen kızı !

Kız

Bileziğim nal edeyim
Ön peçemi çul edeyim
Dağı taşı yol edeyim
Gel kaçalım ağam oğlan

Oğlan

Sende vardır ağa , kardaş
Dökerler kan , alırlar baş
Ne yar kalır , ne de yoldaş
Ben gidemem Türkmen kızı !

Kız

Görmez gözüm ağa , kardaş
Sana kurban can ile baş

Tek olayım sana yoldaş
Gel gidelim ağam oğlan

Oğlan

Kır atıma vurdum yamçı
Belde kubur , elde kamçı (1)
Erenler olsun yardımcı
Bin gidelim Türkmen kızı !

Kız

Hazırladım kısrağım
Ele aldım mızrağım
Elveda dağım , durağım
Hadi beyim ağam oğlan ;

[Bu esnada kız sevgilisinin pusudaki arkadaşını görür .]

Ben seni yalnız sandım
Sahbet deryasına daldım
Şimdi bildimki aldandım
Bu yat kimdir ağam oğlan?

Oğlan

Gafil değil uyanıktır
Aşk ile bağı yanıktır
Bize eskiden tanıktır
Yoldaşımdır Türkmen kızı!

Kız

Benim de yoldaşım olsun
Dar günde sırdaşım olsun
Ahret kardaşım olsun
Sür atını ağam oğlan!

Oğlan

[Bir müddet gittikten sonra arkasına bakarak]

Dağ başında gördüm duman
Gelişleri gayet yaman
Atan ile ağan oğlan
İlğar eyle Türkmen kızı [2]

[1] Kubur . Ağzından dolma tabanca
[2] İlğar : Atın tıms yürüyüşüdür. İlğar eyle; sür atını demektir.

Kız

Bu belende biz duralım [3]
Düşmana pusu kuralım
Yalvaralım, ya vuralım
Sabreyle ağam oğlan!

Oğlan

Ağam oğlan saruyatı [4]
Kuşu keser aygır atı [5]
Yürekleri taştan katı
İlğar eyle Türkmen kızı!

Kız

Şefkati vardır ağamın
Bağrı yufkadır atamın
Bir kızımı ben anamın
Sabreyle ağam oğlan !

Kızın babası

[Arkadan yetişerek]

Hain oğlan nedir bu hâl
Bende yokmu sandın mecâl
Buna cevap verde kız al
Tayan yerinde bey oğlu [6]

Kız

[Sevgilisinin tabancaya sarıldığını görünce]

O kubur ile neylersin
Yok yere bir kan eylersin
Bizi de betnam eylersin [7]
Çek bıçağı ağam oğlan!

[3] Belen : Sıra dağların hattı balası boyun noktası.

[4] Saruyatı = Ailenin büyük oğlu

[5] Kuşu keser = Süratte kuşu bile geçer demektir.

[6] Tayan yerinde = Namert gibi kaçma demektir.

«7» Eski devirlerde tabanca kullanmak mertliğe menafi idi. Köroğlu bile (tüfek çıktı mertlik bozuldu) demiştir.

Oğlan

Aman.. Atan hücum etti
Yetiş benim işim bitti!
Yoksa kelle elden gitti
İmdat eyle Türkmen kızı

Kız

[Hemen fırlayıp ağabeyini bir savurur, Babasını da sıkı sıkı bağar.]

İşte ağam yuvarlandı
Babam ağaca bağlandı
Burda yollar çatallandı
Bin kaçalım ağam oğlan!

Kızın babası

[Yalvarır]

Gel kızım ağamı kaldır
Çöz kollarım beni güldür
Bu oğlan kim? Bana bildir
İki gözüm kadın kızım!

Kız

Gezmeğe gelmiş obayı
Gönlüme koydu sevdayı
Şehirlinin göz bebeği
Sevgilimdir babacığım!

Baba

Türkmen beyi seni sever
Tün gün hüsnünü öğer [8]
Bu oğlana kahrı değer [9]
İki gözüm kadın kızım!

Kız

O bey değil devden beter
Benim yarım bana yeter
Yoksa canım elden gider
Kıyma bana babacığım!

Baba

Ben şehirde ummam vefa
İrişir sana çok cefa
Ömründe görmezsin sefa
İki gözüm kadın kızım!

Kız

Aşkın dolusunu içtim
Kendi yarım kendim seçtim
Sefa değil candan geçtim
Kıyma bana babacığım!

Baba

Dönün obaya gidelim
Zevk ile düğün edelim
Felekte bir gün edelim
Ağa oğlum kadın kızım!!

Kız

Beni yolumdan döndürme
İle karşı arlandırma
Kendi yüzün kirlendirme
Güzel düşün babacığım!

Baba

Hak yolunuz açık etsin
Her işiniz kolay gitsin
Üçler, kırklar yardım etsin
Ağa oğlum, kadın kızım!!

Kız

[Sevgilisine dönerek]

Öp sevgilim babam elin
Kucakla kardaşım belin
Kasavetin çekme elin
Hadi beyim, ağam oğlan!...

Bandırmalı hatırlar

MEHMET HAMDI

* 8 • Tün gün : Akşam sabah

* 9 • Kahrı değer : intikam ahr,

Memleket Tetkikleri :

DURSUNBEYİN İÇME SULARI

Dursunbeyin gerek havası, gerek tabii güzellikleri itibarile vilâyetimizin en iyi bir kazası olduğunu hepimiz biliriz. Hatta veremlilerin bazı nevileri için doktorları -mız burayı tavsiye etmektedirler. Güzel çam kokulu havasile burası adeta bir sanatoryom gibidir. Tabiat ne mümkünse buraya hepsini fazlasile vermiştir.

Yüksek mevki, nefis çam ormanları, bol ve temiz, çam kokulu hava. İstanbul sularından daha saf içme suları...

Saf ve iyi menba suyunun, en mükemmel bir gıda ve temiz bir hava kadar

insanların sıhhatı üzerinde büyük bir tesiri olduğuna şüphe yoktur.

Mide rahatsızlıkları, muannit inkıbaz, böbrek ve kara ciğer kumlarının tahaddüsünde, iyi olmıyan içme sularının mühim tesirleri olduğu fennen sabit bir hakikattir.

İşte Dursunbey suları bütün bu mahzurlardan aridir. Kimya fenni noktai nazarıdan en iyi sularda bulunması lâzım gelen vasıflar bu sularda vardır. Bu suların kimyevi tahlil neticeleri aşağıda gösterilmiştir:

Suların vasıfları	DURSUNBEY SULARI					Balıkesirin Soğukpınar suyu (Yeni su)		İstanbul Karakulak suyu Sirmakeş suyu		Beynelmilel hıfzıssıhha kongresinde kabul olunan su vasıfları		
	Bayırpınar çeşmesi suyu	Nazlıpınar çeşmesi suyu	Gökepınar çeşmesi suyu	Çınarlıpınar çeşmesi suyu	Dursunbeyin içinden geçen en deri suyu	Yazın	Kışın			Saf su	İçilebilir su	Fena su
Renk	Renksiz	Az renkli	Renksiz	Az renkli	Az renkli	Renksiz	Renkli	az renkli	Renksiz	Renksiz	Renksiz	Renkli
Koku	Kokusuz	Kokusuz	Kokusuz	Kokusuz	Kokusuz	Kokusuz	Tıprak kokulu	KOKUSUZ	KOKUSUZ	KOKUSUZ	KOKUSUZ	KOKULU
Görünüş	Berrak	Az berrak	Berrak	Az berrak	Az berrak	Berrak	Yarı berrak	az berrak	Berrak	Berrak	Berrak	Bulanık
Tortu	Tortusuz	Az tortulu	Yok	Az var	Az var	Tortusuz	az var	az var	TORTUSUZ	TORTUSUZ	TORTUSUZ	TORTULU
Teamül	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	Mutedil	—
Tat	Tabii	Tabii	Tabii	Tabii	Tabii	Tabii	Tıprak lezzette	Tabii	Tabii	Tabii	Tabii	Gayri tabii
Mikyas ma se-rtlik derecesi	2 1/2	5	3 1/2	1	25	6	6	1	3 1/2	5-15	15-30	30 dan yukarı
Sülfat	Yok	Az var	Yok	Yok	Az var	Az var	Az var	Az var	YOK	YOK	Az var	Var
Nitrat	Yok	Az var	Yok	Yok	Var	Az var	Az var	Az var	YOK	1 miligrama-ndan az	1 miligrama-ndan az	10 ml. çok
Nitrit	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	Bir miligram
Amonyak	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	Bir miligram
Klorür	17 miligram	20 miligram	23 miligram	14 miligram	20 miligram	29 miligram	29 miligram	23 miligram	29 miligram	15-30 mil. az	30-60 miligram	60 ml. çok
Mevaddı uz-viye	2 desi miligram	2,4 miligram	3 desi miligram	2 miligram	1 miligram	1, 1/2 miligram	1, 1/2 miligram	3 desi miligram	4 desi miligram	1 miligrama-ndan az	1 - 2 miligram	2 ml. fazla

Yukarıdaki cetvelde, Dursunbeyin sularının evsafı ile mukayese yapılabilmesi için Balıkesirin en iyi suyu olan Soğukpınar suyunun iki mevsimdeki tahlil neticesini ve İstanbulun en meşhur iki suyunun tahlil neticelerini koydum. Aynı zamanda Beynelmilel hıfzıssıhha kongresinde kabul olunan

suların evsafını da koydum. Tahlil neticelerine nazaran Dursunbeyin suları cidden İstanbul sularına faiktir. Çınarlı pınar suyu en iyisidir. Yalnız bu sudan tahlil nümunesi alınırken bulandırılmış olması muhtemeldir.

Kimyaker
ABDİ

Lamartinden :

Yıldızlar:

PROVENSLİ BİR ÇOBANIN HİKÂYESİ

Luberon üzerinde hayvanları beklediğim zamanlar, köpeğim Lâbri ve sürüm ile haftalarca, canlı bir ruha tesaduf etmeksizin yalnız kalıyordum. Zaman zaman saf insanları aramak için geçen Mont-delur rahibini yahut Pyemunun siyah yüz-lü kömürcülerini görüyorum. Fakat bunlar, yalnızlığın tesirile konuşma zevkini kaybetmiş. Sükûtu, aşağı köyler ve şehirlerde söylenenlerden tamamen haberi olmıyan saf insanlardı. Her on beş günde, yolun yükselen yerinde bana on beş günlük yiyeceğimi getiren çiftlik katırının çanlarını işittiğim zaman ya bayırın üzerinde küçük Miyaronun (çiftlik kâhyasının çocuğu) keyfli başını veya ihtiyar Norad teyzenin kırmızı örtüsünü görür işte o zaman hakikaten bahtiyar olur-dum. Ona aşağının havadislerini, vaftizlerini, evlenmelerini anlattırıyordum. Fakat beni bilhassa on fersahlık çevrenin en güzeli, efendilerimim kızına, madmazel Sitafanete ait olanlarını bilmek alâkadar ediyordu. Onunla fazla alâkadar oluyor-muş görünmeden bayramlara, gece eğlen-celerine sık gidip gitmediğini, yeni âşıkları olup olmadığını soruyordum.

Bana, dağın zavallı çobanı bana bu alâkanın sebebini soracak olanlara, yirmi yaşında olduğumu ve hayatımda gördük-lerimi en güzelinin Sitafanet olduğunu söyleyeceğim.

Yine on beş günlük erzakımı beklediğim bir pazar günü onlar çok geç kaldılar. Sabahleyin kendi kendime: "Bu büyük Mes ayınınin kabahatidir., diyordum; Öğleye doğru büyük bir fırtına oldu ve yolların bozukluğundan dolayı katırın yola çıkarılamadığını düşünüyordum. Nihayet saat üçte sema berraklaştı.

Dağ, Su ve güneş zıyalarile parlıyordu. Yapraklardan süzülen yağmur dane-lerinin sesleri, taşkın çayların gürültüleri arasında katırın, bir Poque gününün büyük gürültüle çalınan çanından daha ber-rak, daha neş'eli çanının sesini duydum. Fakat katırı idare eden ne küçük Miyaro ne de ihtiyar Norad teyze idi. Bu.... Keş-fediniz! Kimdi?... Bizim küçük hanım (Matmazel); Fırtınanın serinliğinden , dağ havasının tazeliğinden pembeleşmiş yüzile bizim matmazelin ta kendisi idi.

Küçük Miyaro hasta idi. Norad teyze de çocuklarını görmeye gitmişti. Güzel İstafanet bana bütün bunları ve yolu kay-bettiği için geciktiğini katırından inerken anlattı. Fakat onu pazar günü için çiçekli kordeleleri ve pırıl pırıl parlıyan etekliyle süslenmiş görenler, çalılar arasında yolunu kaybetmişten ziyade baloda fazla dens ederek geç kalmış sanırlardı. Gözlerim bu küçük mahlûka bakmaktan yorulmıyordu. çünkü onu bu kadar yakından hiç görme-miştim. Kışın, bazan sürüler yayladan indikten sonra akşam yemeği için çiftliğe girdiğimde onun daima süslü ve biraz da mağrur, hizmetçilere hiç bir söz söyle-meksizin hızla salonu geçtiğini görürdüm. Fakat onu şimdi karşımda yalnız ve ya-lınız kendim için görüyorum. Bu insanı çıldırtamaz mı?

Sitafanet yiyecekleri sepetten çıkar-dıktan sonra merakla etrafına bakmağa başladı, yattığım yeri görmek istedi. Kir-letmekten korktuğu elbisesinin eteğini bir az kaldırarak ağıla girdi. Yerdeki koyun postu, divardaki kepenegim, sopam, çak-maklı tüfengim bütün bunlar onun çok hoşuna gidiyordu.

— Demek sen burada yaşıyorsun za-vallı çobancağızım? Yalnızlıktan her hal-de canın sıkılır! Ne yaparsın? Ne düşü-nürsün?

"Sizi madmazel,, demegi ne kadar istedim ve yalan söylememiş olacaktım. Fakat heyecanım o kadar fazla idi ki bir kelime bile söyleyemedim. Eminim ki o-da bunu görüyordu. Böyle olmakla bera-ber yaramaz, şeytanlıklarile beni daha ziyade müşkülâta uğratmaktan zevk alı-yordu.

— Seni görmek için ara sıra sevgilin geliyor mu çoban? Bu her halde dağların tepelerinde koşan Esterel perisi olacak....

Tez gitmek isteyen hali omuzlarına doğru devrilen başı ve güzel gülüşile bunları bana söylerken onda Esterel pe-risinin hâli vardı.

— Allaha ısmarladık çoban.

— Güle güle madmazel.

Ve işte boş sepetleri alarak gitti.

Yolun inişinde kaybolurken katırın nalları altında yuvarlanan çakıl taşlarının birer birer kalbimin üzerine düştüklerini zanediyordum. Onları uzun uzun duy-dum; ve akşama kadar hülyamı ürküt-mekten korkarak hareketsiz, uyuklar gi-bi kaldım. Vakıt akşam, vadilerde mavi gölgeler düşmeğe başlıyor, hayvanlar ağıla girmek için meliyerek birbirlerine sokuluyorlardı. İşte bu esnada aşağıdan çağrıldığımı duydum. Hemen ıslanmış, soğuktan ve korkudan titreyen küçük hanımı gördüm. Deminki gibi neşeli de-ğildi. Onun bu hâli aşağıda, yağmur sağ-naklarile, Sorg çayını taşmış bulduğunu gösteriyordu. Bütün kuvvetini sarfede-rek geçmek isterken boğulmak tehlikesi-ne de uğramıştı. En fenası onun gecenin bu saatinde çiftliğe dönememesi tehlike-si idi; çünkü bizim madmazel yalnız ola-rak geçit yolunu bulamaz ve ben de sürüyü terkedemezdik. Geceyi dağ başında ge-

çirmek düşüncesi ise onu çok üzüyordu. Elimden geldiği kadar temin ediyordum:

— Bu fena bir nöbetten başka bir şey değildir... Yoksa temmuzda gece-ler çok kısadır madmazel.

Elbisesini ve ayaklarını kurutmak için hemen bir ateş yaktım, önüne süt ve pey-nir getirdim. Fakat zavallı küçüğüm ne yemeği ve ne ısınmağı düşünüyordu. Gözlerinden akan iri göz yaşlarını gördük-çe bende ağlamayı ne kadar istemiştim.

Bu esnada tamamen gece olmuş, dağ-ların sivri tepelerinde ancak bir güneş hüzmesi, sisli bir ışık kalmıştı. Küçüğümün ağıla girerek rahat etmesini istedim. Taze saplar üzerine güzel, yep yeni bir post sererek kendisine hayırlı geceler temenni ettim ve sonra kapının önünde oturmağa gittim. Allah şahidimdir, kanı-mı yakan aşkın ateşine rağmen aklıma hiç bir fena düşünce gelmedi. Ancak ağı-lın bir köşesinde kendisine merakla bakan sürünün yanında (diğer bütün kuzulardan daha beyaz, daha kıymetli), uyuyan efendilerimin kızına nezaret etmenin verdiği gururu düşünüyordum. Yıldızlar bana hiç bir zaman bu kadar parlak, sema bu kadar derin görünmemişti... Birden ağı-lın kapısı açıldı ve güzel İstefanet görün-dü. Hayvanların rüyalarında, meleme-lerinden ve samanları oynatarak yaptıkları gürültüden uyuyamamış, ateşin yanına gelmeyi tercih etmişti. Bunu görerek ateşi alevledim ve keçi derisinden abamı omuz-larına attım. Hiç bir kelime konuşmadan yan yana oturduk. Eğer yıldızlı bir gece geçirdiseniz, uyuduğumuz saatlerde sükût ve sessizlik içinde yeni bir âlemin uyan-dığını şüphesiz bilirsiniz. O zaman men-baların şarkıları daha berraktır. Göller küçük kıvılcımlar saçarlar. Dağın bütün ruhları serbestçe gezinirler. Havada hare-ketler, görülmiyen gürültüler olur. Gün-düz canlıların hayatıdır. Fakat gece ya-şamıyanların hayatıdır. Bu alışkın olmi-

yanları korkotur... Bizim küçük hanımda titreyor ve en ufak bir gürültüde bana daha ziyade sokuluyordu . Bir defa da gölden vadileri aydınlatan esrarlı bir ses dalganarak bize doğru geldi . bize kadar gelen bu inilti ses parlak bir ziya taşı - yordu. O anda başımızın üzerinden sesin geldiği istikamete, bir yıldız kaydı. Sita-fanet alçak sesle sordu :

— Bu nedir,

— Bir ruh cennete giriyor madmazel.

Salip işareti yaptım. O da yaptı ve bir an huşu ile başı havada kaldı. Sonra bana:

Siz çobanların sihirbaz olduğunuz doğrumudur? Çoban? dedi.

— Asla madmazel. Fakat biz burada yıldızlara çok yakın yaşıyoruz ve burada olup bitenleri vadide yaşayan insanlardan daha iyi biliyoruz.

O koyun derisinden abaya sarılmış, başı avucuna dayalı güçük bir sema çobanı gibi hep yukarı bakıyordu.

— Ne kadar çok yıldız var! Ne kadar güzel! Onlardan bu kadar çok hiç görmemiştim... Onların isimlerini biliyormusun çoban.

— Fakat, evet madmazel... Bakınız! İşte tam üzerimizde Senjan yolu (Kehkeşan), Fransadan İspanyaya doğru gidiyor. Bunu İspanyaya Sarezenlere karşı sefer yapan kahraman Şarlmana yolunu göstermek için Aziz jan Dogalis çizmişti. Daha uzakta dört muhteşem tekerliğile ruhlar arabasını (Dübbü Ekber) görüyorsunuz. önde giden üç yıldız bu arabanın üç hayvanı ve üçüncü hayvanın yanındaki daha küçükte arabacıdır. Etrafa yağın yıldız yağmurunu görüyorsunuz. Bunlar allahın huzuruna kabul etmek istemediği ruhlardır. Bir az daha aşağıda üç kral (cenup tarafında bulunup Cebbar denilen yıldız gümesi). Bu biz çobanlara saat vazifesi ni görür, yalnız onlara bakarak şimdi

gece yarısının geçmiş olduğunu biliyorum. Biraz daha aşağıda Jan domilan. Yıldızların meşâlesidir. Bu yıldız hakkında çobanlar şunu anlatırlar. Jan dumilan bir gece süreyya yıldızı ve üç kral ile beraber dostlarından bir yıldızın düğününe davet olundular. Acaleci süreyya yıldızının birinci hareket ettiği ve yolun en yüksek yerine vardığı söyleniyor. Bakınız o yukarıda semanın tam ortasında. Üç kral daha aşağıdan, kesdirme yoldan git-tiler ve ona yetiştiler. Fakat çok geç uyumuş olan bu tenbel Jan domilan tamamen arkada kaldı. Kızarak bastonunu attı. Bu üç krala Jan domilanın bastonu denir... Fakat bütün bu yıldızların en güzeli bizimkidir. Şafakta sürüleri çıkardığımız da ve akşam dönüşümüzde bize ufukta parlayan çoban yıldızıdır. Biz ona magalon adını veriyoruz. Güzel mağalon Pyer Do provansın (Zuhal) arkasından koşar ve her yedi senede bir onunla evlenir

— Nasıl çoban yıldızlar evlenirler mi?

— Fakat evet madmazel.

Ve tan ona bu izdivaçların nasıl olduğunu izah ederken zarif ve serin bir şeyile omuzumun hafifce ağırlaştığını his ettim. Bu onun uykudan ağırlaşan başıydı. Elbisesi, dantelleri ve dalgalı saçlarının güzel kıvrılışlarıyla üzerime yaslanıyordu. O ta yıldızların gökde solduğu, silindiği zamana kadar böyle hareketsiz kaldı. Ben ruhumdaki heyecanlarla ona bakıyordum. Fakat bu berrak gicenin kutsiyeti bana ancak güzel düşünceler telkin ediyordu. Etrafımızda yıldızlar bir sürü gibi sessiz ve muti yürüyüşlerine devam ediyorlar; Bende vakit vakit bu yıldızlardan birinin, en güzelinin ve en parlakının yolunu kaybederek, omuzumun üzerinde uyumakta olduğunu düşünüyordum.

Kurtoğlu KÂMİL

YOL KESEN HAYDUTLAR

Denizlinin Muhterem Mebusu
NECİP ALİ Beyefendiye

Merkez ve civar kazaları korku içindeydi :

Yedi sene evvel dağa çıkan koca Mustafa etrafına topladığı yedi, sekiz kişilik silâhlı haydutlarla sık sık köyleri basıyor; akla gelmiyecek işkencelerle zenginleri kasıp kavuruyordu.

Bir defada Jandarmalarla mavzer atılmış, iki saat kadar dayandıktan sonra da arkadaşlarından birisini ölü bırakmış; karanlığın gelmesinden istifade ederek boğazdan kaçmak suretile yakasını zor kurtarabilmişti.

Her gün başka, başka yerlerde, akla gelmedik taraflarda beliriyor, kâh yolcuların yollarını keserek onları soyuyor, kâh çiftliklere baskın vererek talan ediyordu. Ankaradan koca Mustafa için vur emri gelmiş, hatta bir müfrezede bu emir için işe başlatılmıştı. Tam o sıralarda Denizli pazarından kamyonla kazalarına dönen yolcuların bir dağ başında dört kişi tarafından önlerinin kesilmesi ve elbiselerine varıncıya kadarda soyulması emniyetin büsbütün kalkmasına sebep oldu. Kim olduğu belli olmayan dört kişi mavzerlerle köprünün altından çıkıvermişler, mavzer namlularını kamyonu çevirerek :

— Durun... diye bağırışlar; şöför dinlemiyerek kaçmak istemiş. Yol kesenlerden birisi mavzerini çektiği gibi bir iki el atarak şöförü yaralamış; şöförde fireni sıkarak durmağa mecbur olmuş.

Sonra da herkes nesi var nesi yoksa hepsini yol üzerine yığmışlar, yol kesenlerin müsaadesile de tekrar kamyonu binerek yola düzülmüşlerdi.

Sular kararmağa başladığı bir zamanda

dağ başında olan bu hadisenin kimler tarafından yapıldığı haftalar geçtiği halde bir türlü bulunamamıştı.

O gün o kamyondaki yolculardan sonra dahada elliye yakın pazardan dönen yolcunun aynı adamlar tarafından yolu kesilmiş ve paraları alınmıştı.

Eskiya koca Mustafanın vakaları üzerine böyle bir yol kesme hâdisesinin oluşu ticaretini yollara gidüp gelmekle yapan ve geçimleri bu yüzden olan tüccarları koyu koyu düşündürmeğe başlamıştı.

Kazalarda ki tüccarların topladıkları afyonları, istif ettikleri yapağları, anbarlara doldurdukları zahireleri merkeze götürüp satmaları lâzımdı. Fakat yolların emniyetsizliği, Tüccarların bu gibi işlerine sekte vermiş ve az şehre gider gelir olmuşlardı.

Afyon piyasası o haftalarda birdenbire yükseldi. Piyasanın anı olarak birdenbire fırlamasından Afyon tüccarlarının istifade etmeleri iyi bir şey olacaktı. Bu fırlayışten sebeplenme bir kaç tüccarın fikrini oldukça kurcaladı.

Hepsi de toplanarak söz birliği ettiler. Toplu olarak bir otomobile Çaldan Denizliye gitmeğe ve mallarını piyasaya döküp son vaziyetten istifadeye karar verdiler.

Bir otomobil tuttular afyonlarıyla beraber Çal kazasından Denizliye doğru yola koyuldular.

Yolculukları korku içinde her an karşılarına eşkiyalar çıkarak yollarının kesilmeleri intizarile geçiyordu.

Birbirlerine gündelik soygunculuk vakalarını anlatıyorlar ve nerelerden geçerken tehlikeye düşeceklerini konuşuyorlardı.

Yollarda sessizlikten, kimsesizlikten başka hiç birşeyler yoktu. Ara, sıra çifte giden iki öküzün arkasında bir köylüye rast geliyorlar; Otomobili durdurarak köylüye eşkiyaları görüp görmediklerine dair tuhaf, tuhaf sualler soruyorlardı. Sonrada kendi aralarında konuşarak tahminlerde bulunuyorlar ve tekrar yola koyuluyorlardı.

Yolculukları bu şekilde bitti. Şehirede afoelarını istedikleri bir fiata sattılar. İçlerinden birisi aldıkları paraları şöylece emniyetli bir bankaya yatırmağı teklif etti. Fakat arkadaşları bu fikre şiddetle itiraz ettiler. Bankaların emniyetli olmadığını ileriye sürdüler. Sonrada güvendikleri bankaların kazaların da şubele-ri de yoktu.

Nihayet paranın can yongası olduğunu söyleyerek herkesin yanında bulundurması fikrini kabul ettiler.

Salı günü yola çıkacaklardı. Fakat içlerinden birisi salının uğursuzluğu hakkında arkadaşlarına konferans verince hepsi de o gün yola çıkmak fikrinden caydı; Ertesi gün sabahleyin ırkenden yola çıkması kararlaştırıldı, şöförde o suretle tenbihlendi.

Çarşamba sabahı afyon tüccarları otomobile sıralanarak yola çıktılar. Hava saf ve lekesizdi. Her taraf güneş aydınlığı içinde yıkanıyordu.

gökte tek bir bulut bile görünmüyordu. Otomobil ufak, tefek tepeleri hızla geçiyor; dağlarda yılan gibi kıvrılan şosalara yokuş yukarı hırıltılarla tırmanıyordu.

Kaklı köyünü geçmişlerdi. Hacı Beşir yokuşunu çıkarırken etrafı dikkatle gözliyen tüccarlardan birisi kenardaki çıplak bir tepenin üzerinde iki mavzer namlusunun oynadığını gördü ve derhal arkadaşlarına tepedeki mavzerleri göstererek :

— Eyvah... Yolumuz kesildi !. Bittik! diye bildi. Pusuda duran eşkiyalara daha epi bir yol vardı. Hemen şöförü durdurdular ve kendilerini geriye kaçırmalarını söylediler. Şöför sert ve çabuk bir manevra ile otomobili yüz geri çevirdi. Son süratle o bozuk şosalarda şehrin yolunu tuttu. Tüccarlar korku ile karışık şöföre vaitlerde bulunarak otomobili daha hızlı sürmek için yalvarıyorlar; arasıra da arka tarafa bakarak eşkiyalar tarafından atlarla takip edilip edilmediklerini gözetliyorlardı. Arkalarından gelen giden yoktu. Besbelli otomobil tam onların önlerinden geçerken eşkiyalar birdenbire yol üstüne dikiliverecekler, kendilerinin de soyup sovana çevirdikten sonra salıvereceklerdi.

Şöför de dahil olduğu halde suratlarında kan kalmamıştı. Eğer bir az daha tepe üzerindeki eşkiya mavzerlerinin namlularını uzaktan ferk edemeselerdi korktukları başlarına gelecek ve tahmin ettikleri akıbetle onlarda uğrayacaklardı. Bereket Hüseyin ağanın gözlerine

Ta uzaktan nasılda fark edebildi ! ! . . Herkes Hüseyin ağayı minnet ve taktirle karışık koltuklıyor ve:

— Aşk olsun . . Sen olmasaydın halimiz harap olacaktı . . Diye de arkasını sığazlıyordu.

Denizliye gelince otomobillerini doğrucajandarma kumandanlığı önünde durdurdular. Hemen kumandana çıkarak gördüklerini heyecanla ve hepsi birden soluksuz anlattılar. Eğer bir otomobille birkaç jandarma orayo gönderilirse eşkiyaların kaçamadan tutulacağını da ileriye sürdüler.

Jandarma kumandanını telâş aldı. Derhâl baş çavuşu çağırarak ona lâzımge-len talimatı verdi.

Boru

Borumu şimale çevirdim :

Koşunuz, koşunuz, renklerin hazinesi bulundu! Bir deniz dolusu sarı... Koşunuz, bir deniz dolusu kızilla sarı, bir gök yüzü dolusu mavi ve mordan yuğurulmuş kocaman külçeler.

Borumla batıya haykırdım :

Koşunuz, koşunuz, kovalarınızla kadehlerinize, destilerinize. Artık renk içmek, renk giyinmek, renkle yıkanmak elinizde. Renklerin hazinesi keşfedildi. Açınız kızlar eteklerinizi, açınız çocuklar avuçlarınızı ve ey renkle yıkanmak isteyenler soyunuz !

Doğuya seslendim :

İki damla mavi, siyah gözleri mavi yapar, durmayınız! bir kadeh kıvıllı soluk dudaklara kan verir, koşunuz! bir maşraba sarı, kumralları sarışın yapar çabuk olunuz !

Geliniz kovalarla, taslarla, kadehlerle maşrapalarla, destilerle! renklerin hazinesi bulundu. Bir deniz dolusu kızilla sarı, bir gök dolusu mordan yuğurulmuş kocaman külçeler.

Burnumun cenup ülkelerine çevirdim!

Koşunuz, koşunuz, çabuk olunuz, kovaların büyüğünü, kadehlerin en büyüğünü seçiniz, yolların en kisasından koşunuz, körlere yol gösteriniz ve sağır-ların kulağına haykırınız, renklerin hazinesi bulundu renklerin hazinesi bulundu.

ARİF NİHAT

Tekenin iki siyah buynuzu iki mavzer namlısı gibi tepenin arkasından göğün maviliğine karaltı şeklinde yapışmış tüccarlarda bunları yol bekleyen haydutların pusudaki mavzer namlıları sanmışlar. Ters geri dönerek memleketi, jandarmayı, polisi ayağa kaldırmışlardı.

Denizli CELÂL SITKI

Başçavuş bir kamyon bulacak on iki jandarmayı hazırlıyacak ve kendisinde dahil olduğu halde derhâl yola çıkacaktı.

Telefonla Çal jandarma kumandanlığına da emir verdi. O da en seri bir vasıta ile maiyetini alarak Kaklı köyüne doğru gelecek ve muayyen tepe etrafındaki merkez jandarmalarına iltihak edecekti.

Jandarma kumandanının bu sene terfi senesiydi. Bu eşkiyalarıda böylece kıskıvrak yakalayınca hem namı anılacak hem de takdirlerle terfi edecekti. Bir çeyrek saat sonra bir kamyon dolusu jandarmalarla beraber tüccarların otomobili yola çıktı.

Kaklı köy hizalarına geldikleri zaman kumandan kamyonu durdurdu. Dört kişiyle beraber baş çavuşu sağ kenardan tepenin kuşanması için yolladı.

Üç kişiyi de çavuşla sola gönderdi. Geri kalanlarla kendisi yol hizasında olan geçitleri tutacaktı.

Jandarmalar sürüne, sürüne gittikçe tepeye yaklaşıyorlar ve muhasara çemberlerini daraltıyorlardı. Hepsi de güneşin altında iki saattenberi sürünmekten kan ter içinde bunalmışlardı.

Artık tepeye eyice yaklaştırmışlardı. Tepenin aşağı taraflarında beş on kadar davarla birkaç oğlak aheste aheste otuyorlar; bir kayanın dibinde soluk saz benizli bir çoban kepenegini başının altına yaymış tatlı bir uyku kestiriyordu.

Tepeye yakın bir yerde de iri siyah buynuzlu bir teke kurumağa başlıyan dikenleri kemirmeğe çapalıyordu.

Çobanı uyandırdılar. Eşkiyaların ne tarafa gittiklerini sordular. Zavallı çoban uyku sersemliğile gözlerini uyuştururken (bulunduğ taraplarda hiç eşkiyalara rastlamadığını ve hiç bir şeyden haberi olmadığını) söyledi. Az zaman sonra mesele anlaşıldı :

Çıplak bir köylü gördüm...

Çıplak bir köylü gördüm: Dudağında ıslığı
Gözünde sefaletten artakalan ışığı;
Bir yokuştan yukarı daga tırmanıyordu.

*

Kuru dudaklarından savrulurken hıçkırık
Başı kopmuş dal gibi omuzlarından kırık;
Bu hayatı yük olan işkence sanıyordu.

*

Çıplak bir köylü gördüm; beti, benzi sapsarı;
Bir ölü kadar vakur çıktı yokuş yokarı;
Nasırlı ayakları taşlarda kanıyordu.

*

Ah.. Bu derin çizgiler: Bana hep hatırlatır;
Okudum ızdırabı yüzüden satır, satır;
Gözüm kayınca ona, kalbim kıvranıyordu.

*

Çıplak bir köylü gördüm: Mırıldandı derinden
Bana açtı kısaca derdinden kederinden..
Hayatım yokuş diye derdine yanıyordu.

*

Çıplak bir köylü gördüm; beti, benzi sapsarı
Bir yokuştan yokarı daga tırmanıyordu.
Bir ölü kadar vakur çıktı yokuş yokarı
Hayatım yokuş diye derdine yanıyordu.

Denizli: CELÂL SITKI

Her Geçişinde

Ufuklarda sallanan camı kırık fenerden
Yorgun, sisli bir ışık dağlara dökölüyor.
Nerden böyle perişan, böyle perişan nerden;
Gözlerinin içinde yatan güneş gülüyor.

Gördüm seni coşturdun gönlümün pınarını
Sardı bir şüphe kalbin gizli yamaçlarını,
Kim bilir kim dağıtmış sarışın saçlarını,
Bakışlarından neşe, su gibi dökölüyor.

Ferruh Niyazi

Katerin

Hey Katerin , Katerin !
Adımların pek metin ,
Düşüncen ince , derin ..
Kurtarmak için Çarı ,
Çarı ve Moskofları .

Kızıl ışıklı çadır ..
Baltacı oradadır .
Yürü , perdeyi kaldır ;
Maskelerini takın ,
Önünden kaçma sakın !..

Sen bir kadındın ; fakat ,
Şehvete takup kanat
Saldın göğe yedi kat ;
Çıkartırken tadını
Başardın maksadını .

Biraz ettinse zarar ,
Sayısız kazancın var .
Dünyada yok diyorlar ;
Üç beş dakikasıdan ,
Senin kadar baş alan .

Edremit: Mustafa Seyit

Akşam

Sulara indi akşam
Mordu, serindi akşam,
Sahillerde çalkandı;
Kalplerde dindi akşam

Ne elem var nede gam
Tutuşan ufka baksam
Öleceksin birazdan
Penbe akşam, mor akşam.

Şeref Şadi

Gün Doğarken

Yol aldı bulutlar garptan şimale,
Ufuklarda açtı bir kızıl lâle ,
Bütün âlem döndü başka bir hale .
Gül fidanlığında bülbül uyandı .

*

Bulutlar esmerdi, kırmızılaştı,
Dağlardan ovaya döküldü taşı ;
Kokular , renklerle sesler kaynaştı ;
Çiydemli tepeler ala boyandı .

*

Bir yanda kuş öter , guncelenir gül,
Bir yanda akmada çay gürül, gürül .
Bu ahenk içinde bom boş bir gönül
Göz yaşsız ağladı , alevsiz yandı .

Balıkesir: E. A.

Fazıl Behice :

Güzel Saçlı Kız

Ne acı bilirmisin , sevipse sevilmemek ,
Öyle gizli bir dert ki, beni her an dağlıyor.
Bu zalim ihtimalin pençesile ezilmek ,
Sevgimi büyük kinle hicranıma bağlıyor.

*

İztirap, zehir gibi ruhuma damla , damla
Sızarken ayrılığın, yarattığı o gamla ,
Seni her yerde mecnuu gibi anan akşamlar
Söyle güzel saçlı kız, beni yad edermisin.

*

Koyu تنها sahilin o durgun denizinde
Bir sandala yaslansak, sonra ayın izinde
Sen kalbini döktükçe, ben ağlarken dizinde
Söyle güzel saçlı kız bunu vadedermisin .

Bandırma , 15 - 6 - 933

HA-BE

İp ucu

Akşam üstü...
Ağzında örme bir torba
Gidiyordu evine
Kurt azmanı bir köpek.

Torbanın içinde:
Domatis

ve

Ekmek!.

Uzakta da bir madam...
Dıvara çakılmış kuru bir deri
gibi

Duran bir adam
Bunu gördü:

25 mumluk lambaya ceriyan geldi
Yandı

Gözü adamın.

Adam yaklaştı köpeğe,
Köpek hırladı
Fakat, korkmadı
Adam.

Köpeğe bir tekme!

Aldı torbayı..

Köpek,

Kaptı adamın bacağına!

Adam

Bir domatisle

Aldı yarısını ekmeğin

Ve sonra torbayı

Koydu önüne köpeğin..

.....

Adamın koltuğunda:

Yarım ekmek

Ve bir domatis.

Köpeğin ağzında:

Bir parça et!

Adam kaçtı gitti

Kavga bitti.

Yalnız, sokakta

Gittikçe kaybolan

Pembe bir iz..

Yolcu!

Bu ,

Bir hırsızın ip ucu..

REFİK FİKRET

Memleket tetkikleri :

BALIKESİR KÖYLERİNDE DÜĞÜN ÂDETLERİ

Köylünün iktisadî vaziyetlerini ihlâl eden düğün âdetleri , her yerde olduğu gibi Balıkesir muhitinde de köylüyü senelerce faize bağlayan mürabahacıların adeta sermaye menbaı olmuştur.

Köylünün - fakir dahi olsa - bir düğün için yaptığı masraf , ikiyüz liradan fazladır. Yalnız gelin kız için yapılan (sepi) , yani çeyiz yüz liradan aşağı değildir.

Türk köylerinde fakir bir kız bir delikanlıya nikâhlandıktan sonra aradan bir sene dahi geçmiş bulunsa alelusul çalgılı bir düğün yapılmak mecburiyetindedir. Düğünsüz evlenen kızlar, "gününü görmemiş,, telakki edilerek köyün en bedbaht zümresine dahil olur . Bu iki gencin bu yüzden ayrıldıkları ve bir çok âile ocağının sönüp gittiği çok defalar vakidir . Fakat , iktisadî buhran, son zamanlarda köylüye düğün masrafını bıraktırmak zuretinini hissettirmiştir . Zaten düğün ve davul için vaki olan facıalar sayılamıyacak kadar çoktur. Hattâ bu uğurda feda edilen nice tarlalar, çiftler görülmektedir. Binaenaleyh , memleket ve millet için çok tehlikeli bulunan davulun menile medeni milletlere yakışan bir formülün kabul ve taammümü köylüye ve dolayısıyla köylü iktisadiyatına büyük bir hizmet olacaktır.

İşte , zavallı köylüyü senelerce belini doğrultamıyacak derecede sarsan bu fuzuli masraflarla Balıkesir muhitinde yapılan düğün âdetlerini aynen aşağıya kaydediyorum .

*
*
*

Düğünden on beş gün evvel, oğlan evi bir bakır (basma helvası - un helvası) yapar . Bundan başka on iki çörek , üç (diğer ekmegi - saç ekmegi) ve bir kâğıt içerisinde iki üç okka kına , geline tel ,

on iki değirmi (Al bez - duvaklık) , eski zaman pullularından bir kat gelin elbisesi ve bir çift yün çorap alarak bu hediyeleri bir heybe içerisinde oğlan tarafından iki kişi kız evine götürürler . Biraz oturduktan sonra :

— On beş gün sonra düğünümüz var; heybe içerisinde eksik bir şeyiniz var mı? derler .

Kız yengesi, heybeyi bunların yanında boşaltarak bakar . Eksikleri varsa söyler ve söz alarak dönerki buna :

(Kavil alınmış) yani (söz alınmış) derler . O günden itibaren gelin olacak kız , dışarı çıkmaz. Kız evi hazırlanmakta iken oğlan tarafı da iki kişi çıkarır . Bunlardan biri kesme şeker ve yahut üzüm , ceviz gibi şeyler bulunan bir heybe omuzlayarak düğüne çağırılacak adamlara birer , ikişer ceviz veya şeker vererek :

— Bu hafta düğünümüz var. Düğüne buyurun !

Diye " düğüne okurlar - çağırırlar . „ Düğüne okunması bittikten üç gün sonra hayvanı olanlardan beş altı adam çıkarılarak kimisine odun kimisine çıra getirmesini tenbih ve temin ederler . Birisi de pazartesi günü çalgıcıları almağa gider ve o akşam çalgılarla avdet eder , salı günü düğün başlar.

Davullar köye girerken çalınmağa başlar ve oğlan evine gelinceye kadar çalgıcılar devam eder. Kız evinde de o gün akşama kadar ağlaşırlar . Hatta bunun için şöyle bir mani de vardır :

Çalgının gelişine
Kuzunun meleyişine
Anası dayanamamış
Kızının ağlayışına

(Sepi - çehiz) de salı günü çalgı ile

açılır . gece , düğün için gelen çıra ve odunlarla " meydan ocağı „ yakarlar . Delikanlılar o meydana çıkarlar ve Sıra ile " Zeybek oyunu „ oynarlar. Oradaki delikanlılar birer defa oynadıktan sonra oğlan evinden kırk kadar yenge toplanır ve oğlanın yengesi bir heybe içerisinde oğlanın iç ve dış güveyliklerini ve bir bacak et koyarak önde delikanlılar arkada çalgılar ve geride kadınlar olduğu hâlde delikanlılar: " Biz varıyoz haberiniz olsun.. Açılmış gülleriniz olsun, ah.. Düğününüz mubarek olsun.. Haydi, ooof.. A.. „ diye bağışırlar ve kız evine gidinceye kadar bu gibi bağışırlar devam ve tekerrür eder. Kız evinin avlusuna girince hep bir ağızdan: " Edremitin selvisi, horozların tellisi, a.. Kızların ince bellisi.. Haydi, ooof.. A.. „ diye bağışarak avlunun bir tarafına çekilerek kadınlara yol açarlar. Kadınlar doğruca avludan geçerek eve girerler. Burada da kız tarafı eğlenir bulunur. Kız evinde bazı yerlerde defçi kadınlar tutulur, bazı yerlerde de o köyün kızları tarafından bu vazife ifa edilir.

Oğlanın yengesi, kız yengesine omuzundaki heybeyi verir. Bu defa kız tarafı oyunu bırakır, oğlan tarafı başlar. Bunlar da kayıvalıdeyi tutarlar ve zorla oynatıp seyrederek. Nihayet oğlan tarafı gitmeğe hazırlanırken kız evi çalgıcılara birer oyalı yazma [Yemeni] verirler. Çalgılar, kadınları oğlan evine bıraktıktan sonra delikanlılarla birlikte " Ahenk yerine „ giderler ve orada saat on üç ve on dörde kadar eğlenirler.

" Düğün gelimi günü „ yani çarşamba günü sabahleyin, bir arabaya "örtü döşek kilim kibre, iki sandık „ konularak çalgılarla birlikte kız evine giderler. Bugün oğlan evinden iki kişi çıkarak oda sahiplerine hariçten gelecek misafirleri kabul etmelerini rica ve tenbih ederler. İki ka-

dın da gelecek kadın misafirler için münasip evleri dolaşarak taksimat ve tevziat yapar. Aynı zamanda oğlan evi iki erkek aşçı ile iki aşçı kadın tutar. Kadın aşçılar, kazanlarla nohut, kabak, pilâv, et yemekleri pişirirler. Erkek aşçılar yalnız " Keşkek „ yaparlar. Bu arada davullar muttasıl çalar, gençler ahenklerine devam ederler. Genç kızlar da evlerden ve - eğer o köyün damları çoraksa - dam üzerlerinden delikanlıların oyunlarını seyrederek.

Geyimli kızların, allılar ve pullularla damlar üzerinde ve saçaklar altında toplanışı kadınlarla, kızların ve delikanlıların toplu bir hâlde gelip gitmeleri her zaman için bayram şenliklerini andırır.

Öğleden sonra " Düğüne okunan düğüncüler „ birer ikişer gelmeğe başlarlar. Misafirler köy kıyısına geldikleri vakit işaret olarak birer tabanca atar beklerler. Bu tabancayı işiden bayraktar, [Bayraktar, bekâr delikanlıların kendi aralarından intihap ettikleri bir gençtir, ki diğer delikanlılar bunun her buyruğuna itaat ederler.] Çalgıları alır, silâh atılan tarafa düğüncülerin yanına gider ve misafirleri alarak doğruca düğün evine getirir.

Her misafirin heybesinde bir "ıncığı= hediyesi „ vardır. Bu incaklar düğün sahibine verilir ve eğer o misafir, oğlanın sadıcı ise birbirleriyle karşılaştıkları vakit " top atarlar „ , [Yekdiğerlerine karşı ceviz, elma, ayva gibi şeyler atarlar, ki bu usül yalnız sadıcılara mahsustur.] Birbirlerinin boynuna sarılarak alınlarından öperler ve: " düğününüz mubarek olsun! „ Derler.

Sadıcın hediyesi diğer misafirlerin hediyeleri gibi değildir. Sadıç olan derecei servetine göre: Bir tepsi baklava, dört ekmek, keçi veya koyun, halı veya kilim veyahut yorğan gibi bahalı şeyler getirmek mecburiyetindedir. Diğer düğüncülerin yani misafirlerin ise; iki veya beş

arşın basma, elli kuruş, bir lira para hediyelerinden birisile heybelerinde getirdikleri lokma, yahut baklava, ekmek gibi şeylerdir.

Hediyeler verilip düğün kutlulandıktan sonra bayraktar misafirleri alarak evvelce hazırlanan odalara götürürler. O gün akşama kadar böylece gelen misafirleri yerleştirmekle meşgul olurlar. Akşam yemek hazırlandıktan sonra bir dellal çıkar ve: "Misafiri olan gesin sorasını asın! [Gelsin sofrasını alsın] „ diye bağırır. Misafiri bulunan ev ve oda sahipleri düğün evine giderek birer sofraya yemek alırlar ve misafirlerine yedirirler.

Yemekten sonra düğün evinden omuzunda birer heybe ile iki adam çıkar ve ne kadar misafir odası varsa dolaşarak misafirlere ikram edilmek üzere kahve, şeker bırakırlar. Bir taraftan da çalgılar oda oda dolaşarak misafirlere "nöbet,, çalarlar. [Nöbet çalmak, misafirleri eğlendirmek vesilesile çalgıcıların misafirlerden bahşiş toplamalarını temin içindir.] Yatsıdan sonra bayraktar ahenk yerine sırf çıra olmak üzere büyük bir "meydan ocağı,, yaktırır. Çalgıcılar da her odanın misafirlerini alarak ayrı ayrı meydana yerine götürür. Misafirler toplandıktan sonra evvela kendi köyünün delikanlılarını ve bunları müteakip hangi odanın misafiri gelmişse sırasile oyuna kaldırır. oyun bitince bayraktar eline bir "Maşalan - alevli bir demet çıra,, alarak:

"Buyurun misafirler kınaya gidecek varsa! „ diye bağırır. Arzu edenler kafiye katılır. Kadınlarda bunların arkasını takip ederek kız evine giderler.

Erkek yengesinin elinde bir tabak içerisinde "karılmış,, yani yoğrulmuş bir miktar kına, üzerine yedi ince dilim çıra zıplanarak yakılır. Diğer elinde de yine bir "maşalan,, ve omuzundaki heybenin gözlerinde bir bacak et ile bir ekmek bu-

lunduğu halde kız evine giderler. Bu heyet kız evine gelince :

Erkekler aşağıda kalarak kadınlar yukarı çıkarlar. Oğlan yengesi kız yengesine elindeki kına tabağı ile omuzundaki heybeyi verir. Kız yengesi kına tabağını alarak elinde tutar. Orada ne kadar kız ve kadın varsa bunların hepsi kırk para, beş, on kuruşa kadar para atarlar. Bir alay kız gelin kızın yanında ayakta dururlar. Kızın avucunda bir miktar kına ve başı al bezlerle örtülmüş olduğu halde deyiş (mani) söyliyerek hep bir ağızdan "kına kutlaması,, yaparlar. Kına kutlamasından maksat gelin kızı ağlatmaktır. Güzel sesli genç kızlar gelinin başında hazin hazin maniler söyler ve gelin de ağlarken orada bulunan kızlar ve kadınlar kâmilan ağlaşırlar. O sırada kız evi adeta bir matemhane halini alır. Kınada söylenen ve gelini ağlatan ve söylenildiği gibi kaydettiğim maniler şunlardır :

1 .

Soy [1] la [2] aka [3] içiminden
Karafille [4] biçiminden
Sende gidiyon içimizden
A fadimem kınan kutlu osun
Eşin, kız yarenlen dili daklı [5] osun

2

Çala çala avlumuza doldula
Geldilede avlumuza doldula
Annenin elinden kızı aldıla
Ey kardaşla ayrılalım gidelim
Ayrılıpta yadolalım gidelim .

[1] Türk Yurdu mecmuasının 927 mayıs tarih ve 29 numaralı nushasında lisan tetkiklerinden müderris üstat Necip Asım beyin bir «Su» makalesi vardır. Makalede : « Bu kelimenin en eski şekil sırasile : Sop, Sof, Souv, Soy ve So dur. Hâlâ dilimizde bu kelimenin müzafileyh hali sondan bir evelkinin aynı ve hakiyesidir. Harfçilerimizin sandıkları gibi bir galat değildir. » denildikten sonra su hakkında ilmi tahlillerde bulunuyor ki pek kıymetlidir. Şu hale nazaran (Soy) tabiri bir çoklarımızın zannettikleri gibi galat değildir .

[2] Lar . [3] Akar . [4] Kar anfiller . [5] Tatlı .

3

Gülü budasan gülü bitemi
Gülsüz bahçalada bülbül ötemi
Annesiz kızlan işi bitemi
A fadimem kınan kutlu osun
Eşin, kız yarenlen dili daklı osun

4

Gökte uçan turna yere inemi
Ananın gözünün yaşı dinemi
Bubasız kızlan yüzü gölemi
A fadimem kınan kutlu osun
Eşin, kız yarenlen dili daklı osun

5

Evlenin önü iğde
İğdenin dalları yerde
Senin anan kara yerde
A fadimem kınan kutlu osun
Eşin, kız yarenlen dili daklı osun

6

Evlenin önü karıncalı
Çivte çivte [1] görümceli
Kız anasından yerinceli (yerinmekten)
A fadimem kınan kutlu osun
Eşin, kız yarenlen dili daklı osun.

Kına kutlulaması pek çoktur. Gelin kızın çok sevdiklerinden kimler ölmüşse kutlulamada onlardan bahsedilir. Her yerin kına kutlulaması ayrıdır. Nihayet, oğlan yengesi oradaki kadınları alarak dışarda bekliyen delikanlılar ve çalgılarile beraber düğün evine giderler. Bunları müteakip kız yengesi kız evinde toplanmış olan kızları alarak oyun yerine götürür ve gece yarılarna kadar eğlentiye seyrederler.

Gelin kız, evde yengesi ile, beraber yalnızca otururken güveyi sadıcmı alarak bir tepsi baklava ile kız evine gelir. Gelin kız cehiz odasının bir köşesinde cehizler arasına saklanır, güveyi doğruca (sepi) odasına alınarak cehizleri seyreder. Kız yengesile bir müddet oturduktan sonra bırakır giderler.

[1] Çifte çifte .

Kız evinden ahenk yerine giden kızlar avdet ederler ve sabaha kadar gelin kızı eğlendirirler. O gece kat'iyen kimse uymaz. İçlerinde şayet uyuyanlar olursa yüzlerini karalarlar. Horoz olur öterler, köpek ulur havlarlar. Hulâsa çeşit müzlikler yaparak gelinin canını sıkamazlar ve güveyinin getirdiği baklavayı yerler gelinin el ve ayaklarına kına yakarlar.

(Cumaşamı) yani perşembe günü sabahleyin kız evinde bulunan kızlar evlerine giderler, düğün evinde çalgılar (Kör oğlu havası) çalmağa başlar. Bu havayı işiden atlı misafirler ve köy içerisindeki atlılar (Deynek) yani (cirit oyunu) için hayvanlarını hazırlayıp gelirler. Bütün köyde mevcut erkek kadın (deynek) mahalline toplanırlar. Bir saat kadar ciritle oyunları devam eder. Bilâhare deynekçiler ve mevcut halk (Cobut) yerine yani (cop oyunu - deynek aşırma) mahalline gelirler, cop aşırma için yine köy içerisinde geniş bir meydanlıkta sekiz on metre uzunluğunda bir urgan gererler ve üzerine oğlan evinden asılan bir top, üç arşın basma, bir çevre, bir yazma (yemeni), (raşkın) [patiskadan dikilmiş ve kenarları işlenmiş fes ve hatta şapka altına geyilen takke] asılır.

Athılar tek kol olur ve sıra ile ellerinde birer cop olduğu hâlde dört nala hayvanlarını koşturarak giderler. İpin altına gelince cobu dik olarak hızla yere vururlar. Cobu ipten aşırılar ipte asılı olan hediyelerden sırasile birini alırlar. Bu oyun da bittikten sonra bu hediyeler cop aşırılarının hayvanlarının boyunlarına asılır ve böylece kız evine gidilir.

Hayvanlılar ellerindeki kırbaçlarla evin tahtalarına şaklatırlar ve hayvanları evin içerisine sokmak ister gibi atları şaklandırırlar. Kız evinden bunlara birer mendil veya kese gibi hediyeler verilir. ceye kadar uğraşırlar. Nihayet hediyeler

tevzi edilir deynekçiler de avdet eder. Bu sırada çalgıcılar (güreş) havası çalmağa başlarlar bu havayı işiden halk , güreş meydana toplanırlar. Zenginler bir tarafa, fakirler de bir tarafa otururlar. Ortada bulunan (cazgir) [1] meydana çıkararak eğer pehlivan çoksa : "güreşe çıkmak isteyen varsa başa bir tosun veya koyun, altına kuzu, daha altına bir oğlak, daha altına bir lira, elli kuruş, 25 kuruş, 10 kuruş ve 5 kuruş var ha!...", diye bağırır. Çalgıcılar çalmakta devam eder güreşe başlarlar.

Güreş bittikten sonra herkes misafir olduğu odaya dağılır, yemekler yenilir ve yine (meydan) yerine yani eğlence mahalline toplanılır. Güveyinin akrabaları ile sadıçları olan delikanlılar birer birer çalgılarla hediyelerini evlerinden alarak oğlan evine giderler. Bunlar üzerleri (yaldız varaklı) çiçek ve elvan şekerlerle süslü birer tepsi baklava, dört ekmek, birer (totlak) yani (top) kumaşi havi heybelerini oğlan evine teslim ederler.

Akşam üzeri güveyinin akrabalarından iki kişiye birer öküz veya manda arabası tenbih ederler. Bu iki arabanın biri geline diğeri eşyasına tahsis edilir. Geline ayrılan arabayı oğlanın yengesi kilim ve halılarla sarar, üzerini türlü bohça ve sırma tellerle ve pullu bez (yemeni) lerle süsler. Nihayet (gelin alıcı) namı verilen oğlanın yengesi ile iki görümcesi arabaya biner. Yanlarına içinde bir bacak et bulunan bir heybe ve gelin oturmak üzere bir yastık alırlar. Bütün köy halkı arkadaşada çalgıcılar önde arabaları çekerek gelin evine giderler.

Geline baba ve anasının ellerini öptürürler. Kızın oğlan kardeşi varsa gelinin beline bir kuşak kuşatır. Kardaşı yoksa bu vazifeyi babası görür buna "gayret kuşağı", derler. Sonra babası,

[1] Güreş esnasında gözlerine yağ kaçan pehlivanların gözlerini silen ve terliyenlerin elinde taşıdığı ibrikle başlarına su döken adam.

amcası, dayısı ve yengesi de arkada gelinin eteklerini tutarak ve gelinde hınkıra hınkıra ağlıyarak arabaya bindirirler. Oğlan evinden gelen yengeler gelini ortalarına alarak getirdikleri yastığın üzerine oturtururlar. Araba hareket eder etmez kızın babası, yoksa amca veya dayısı tarafından bir sahan içerisine bir avuç buğday ile on beş yirmi kuruşluk meteliği kelin arabasının üstünden saçar. Delikanlılar, arabanın önünde kız evinden ayrıldıktan sonra :

"Arabaya bindirdik, anasını yerindirdik, Mustafayı sevindirdik .. A .. Haydi, of.. A !..", ve : "Aldık kızınızı, bozduk yuvanızı, ağlattık kadın ananızı .. A .. Haydi, of .. A ..", ve müteakiben :

"Allaha ısmarladık bize, uğurlar olsun size, kızınızı aldık ilenmeyin bize .. A.. Haydi, of .. A !..", diye bağışarak giderler. Ve köyün etrafını dolaştırdıktan sonra oğlan evinin kapısına geldiklerinde : "Biz geldik habarınız olsun.. Açılmış gülleriniz olsun.. Gelini biz getirdik habarınız olsun.. A.. Haydi, of.. A !..", dir ve arabanın önüne yatarlar. Gelin arabasını içeri sokmazlar, oğlan evinden delikanlılara beş altı tepsi baklava verirler ve gönülleri yapıp gelin arabasını içeri sokarlar. Oğlanın babası aynı kız babası gibi gelin arabası üzerinden para saçar. Gelini, kaynatasile arabada bulunan oğlan yengesi kızın kollarına girerek merdivene kadar götürür, kaynatası çekilir. Burada gelinin eline su dolu bir (bardak) yani (ibrik) verirler, gelin bu suyu dökme dökme oda kapısına kadar gelir [1]. Oda kapısının yanında yengenin biri elinde bir (diğeran ekmeği) ni gelinin koltuklarına kıstırır ve elinde olan bir bakır şeker şerbetine gelinin küçük parmağını bandırır. Bu ekmeklerle şerbeti orada mevcut erkek

[1] Bu usul karı koca işlerinin akın gitmesi içindir. Eğer kız bu bardağı çarpar kırarsa kayın anası ölürmüş!

ve kadınlara birer parça tevzi ederler [1] ve kapalı bulunan oda kapısını geline üç defa açıp kapattırır [2]. Gelini odaya koyarak bir (iskemle) yani sandalye, yoksa bir sandık üzerine oturtururlar ve gelinin bir dizine oğlan ve bir dizine kız olmak üzere iki çocuk oturtturarak alırlar [3] bir taraftanda kadınlar kızın (sepi) lerini asarlar.

Yatsı zamanı herkes dağılır. Yalnız oğlanın yengesi kalır ve iki kadın, evvelce kız evine götürülen oğlanın elbise ve çamaşırlarıyla birlikte beş altı buğday ekmeği iki üç kızartılmış tavuk, bir tepsi baklava ve (basma helvası), (Dible) yani (gül tatlısı) ile bir kaç çeşit tatlı alarak gelirler. Bu gelen tatlılardan bir tepsisini güveyi alarak sadıçile birlikte berbere giderler. Güveyi tıraş olur. Ve berbere bu tatlı tepsisi ile bir "peşkir = havlu", verirler.

Güveyi tıraştan sonra eve gelerek güveylik elbisesini giyer ve kendisinden hiç ayrılmayan sadıçile beraber camiye giderler. Yatsı namazını müteakip hoca önde olduğu hâlde "tekbir", alarak, hısımlar ve akrabalarıyla sadıçı, güveğiye eve getirirler, Güveyi henüz camide iken evde oğlanın yengesi gelin odasına ayrı ayrı iki döşek yani yatak yapar ve üzerlerinde ufak bir çocuk yuvarlar. O zaman gelin, cebinden elma, üzüm, para hülâsa ne hazırlamışsa bu yatağın üzerine serper ve orada bulunanlar da kapışırlar. Gelin, güveği evvelâ bu yatakların birinde yatar sonra ikinci temiz yatağa geçerek sebahlarlar.

Güveyi eve girince ana ve babasının ve diğer akrabalarının ellerini öper, babası arkasını sığazlıyarak: "Haydi oğlum,

[1] Tatlı geçinsinler ve ekmeksiz kalmaları diye geline ekmek verilir. Bu ekmeği yeyip şerbeti içenin diğeri ağrımazmış.

[2] Odayı hibe etmektir. Bu usul gelinin odaya sahip olduğuna işaretmiş.

[3] Gelinin oğlu kız olsun diye yapılmakta olan eski bir anane.

başın pınar, ayağın göl olsun! .. der ve orada bulunan sadıçlar güveyi arkadan yumrukluyarak [1] içeriye sokarlar. Güveyi içeriye girince gelin kapı arkasında yenge ile ayakta beklemekte olduğu yerden fırlıyarak güveyinin ellerini öper ve fırsat bulabilirse kocasının ayağına basar. Güveyi daha çevik hareket ederse ayağına bastırtmıyarak gelinin ayağına basar bu zihniyete nazaran artık hangisi evvel basmışsa ilânihiye evin hakimi olur, sözü geçkin bulunurmuş (!)

Herkes çekildikten sonra gece saat on bir veya on iki sıralarında sadıçlar yine gelerek kapı ve pencereleri vurmaya başlarlar. Güveyi oradaki kızartılmış tavuklardan birer but ile birer parça baklava ve helva vererek başından savar. Eğer birşey verilmezse sabaha kadar güveğiye izac ederler. Vilâyetin bazı iç köylerinde ve hattâ hariç vilâyetlerden bazılarında güveyi kızı sağlam bulduğuna delil olarak bir iki el tabanca atar. Silâh atılmıyan yerlerde dışarıda beklemekte olan kız evinin iki yengeye içeriden bir kanlı bez atılır. Fakat bu çirkin adetlerde hali hazırda hemen hemen kalkmış gibidir.

Köylerimizde yapılan düğün adet ve eğlenceleri bunlardan ibarettir. Fakat bu arzédilen, yerli köylerine mahsus ise de muhacir olan bazı köylerimizin düğün âdetlerinde hayli değişiklikler vardır.

Yörüklerin bunlara inzımam eden dik-kata şayan daha bir takım âdetleri görülmektedir. Meselâ: Yörüklerde gelini

[1] Bu sakim âdet, eski zamanlarda güveğiye teşci mahiyetinde idi. "mubarek olsun!" diye güveyinin arkası sığazlanırdı. Sonralarıda güveyinin "beli kuvvetli olsun!" diye akrabaları tarafından yumruklanıyor ki her ne kadar bir yumruk hulusu niyetle yapılmak icap ediyorsa da maalesef bir hissi intikam ve adavet saikasıyla kuvvetli yumruklarla zavallı güveyinin ağzından kan gelecek derecede ve hattâ yumruk vurur gibi bıcaklıyarak güveğiye öldürenler de vardır. Mahaza bu "yumruk" ananesi de yavaş yavaş kalkmak üzeredir.

BARDAK DEDE

Çömlekçi kara Hüsmen ağa kalın sesle adamlarına:

— Önleyin ateşi; Zaten bir taşla canları alınacak değil mi? Diye bağırdı.

Ağır ağır yükselen kirli bir duman altında havasızlıktan bunalan işçiler zaten bunu bekliyorlardı. Başka vakit duymamak için kulaklarını tıkıyan işçilere şimdi bu ses, bir halâs borusu gibi gelmişti. Son bir gayretle ocağın kapağını örtüp birer ikişer yan taraftaki kulübeye girmeğe başladılar.

araba ile değil, al duvağıle üç kadın önde, üç kadın da arkada gelinin sağ ve sol taraflarında oğlanın sadıçları olduğu halde atlarla getirirler. Gelin attan inince aynı ata bu defa da güveyi biner. Güveyi şayet hayvanın sağından binmiş ise muhakkak solundan iner.

Cuma günü sabahleyin, gelin, al duvağıle beraber yengesini alarak köyde ne kadar misafir odası varsa birer birer hepini dolaşır ve misafirlerin ellerini öperek birer yemeni verir. Buna mukabil misafirler de giline bahşış verirler.

Yine aynı gün sabahleyin, güveyi bir çeşmeye giderek çeşme ayağına bir çakı ile bir tarak gömer.. Kadınlar gelini alıp çeşme başına götürürler. Geline çamur içerisinde saklı olan tarakla çakıyı arattırırlar.

Faraza, evvelâ çakı ele geçerse “oğlun olacak!..” diye bağışırlar. Eğer tarak evel bulunursa “kızın olacak!..” diye neşesiz söylenerek avdet ederler ve avdetle yüksek sesle maniler söyliyerek gelini eve getirirler.

Fakat kız, bir delikanlıya kaçmışsa o kız için düğün yapılmaz..

Çağış

Kadı zade

İSMAİL HAKKI

Kara Hüsmen kasabaya giden yolu dönünce gözleri önündeki koyu kırmızı tepeciklere saplandı. Daha şimdiden:

— Hazırlıyormusun?

Diye başını ağrıtıyorlardı. Yarın öbür gün zamanı gelince bunlara nasıl bardak yetiştireceğini düşündü.

Keyfli keyfli gülümsedi. çok kurnaz ve hasis bir adamdı. Evvelâ yarınki parti için kalan odunun yetişip yetişmeyeceğini düşündü. Sonra küçüklüğü hatırına geldi. Babasını hiç bilmiyordu.

Annesini de üç yaşında iken kaybetmişti. Fakir ve kimsesiz bir aileden kaldığı için komşularından Hacı Ağa onu evlâtlık almıştı.

On oniki yaşına gelince Hacı Ağa Hüsmeni bir çömlekçinin yanına vermişti. Kara Hüsmen burada da kendini sevdirmesini bildi. Ustasına damat oldu. İşte şimdi hükmettiği bu ocak kendisine böyle kalmıştı. Kara Hüsmenin yegâne raklamcisi mahallenin hocası idi. Ona şöyle okkalı tarafından bir ziyafet ve eline birkaç kuruş sıkıştırmak kâfi geliyordu. Mulla hocayı bütün kasaba halkı tanır ve hürmet ederdi.

Erenlerdendi. Rüya tabir eder tavuk kanından her derde deva muska yazardı. Bir kısım halk hocanın evliyalara da alâkası olduğunu söylüyorlardı.

Kasabanın hemen kıyısında, iki ufak tepe arasında sıkışıp kalan “Bardak Dedesi”nin yegâne hamisiydi.

Ufak bir toprak yığınının ibaret ve etrafı kırılan bardaklarla kırmızı bir daire ile çevrilen bu bakımsız, mezarın üç asırlık bir ömrü olduğunu söyler; Kimlerden kime kaldığını yalan yanlış bir bir sayardı.

Onun için bu civarlarda daha ziyade Bardak Hoca diye nam almıştır.

Vilâyetimize ait:

Tarihten Karanlık Sahifeler

Beşeriyet sicilli demek olan tarihin sinesinde kâh sadece cengâver kavimler, kabileler halinde, kâh muhteşem devletler şeklinde görülen Türkler, doğudan batıya doğru yürürken “Hazer,” ve “Kara deniz,” den itibaren başlıca iki yola ayrılmış, Kara denizi alttan üstten kuşatmıştır.

Asırları doldurup taşıran bu yürüyüşün, bu genişleyişin adım adım izleri artık seçilmiye başlamıştır.. Hâlbuki.

Şimdiye kadar, bilhassa Kafkas geçidinden alt tarafa ait, “Anadolu,” ve “Irak,” tarihi namına bir takım efsâneler dinliyorduk, başka bir şey bilmiyorduk.

Tarih .. Gâvur köylü “İzmir,” “Homer,” un İlyadası, Tuslu Firdevsinin Şehnamesi gibi efsâne destanları şekliinden sıyrılıp ta müsbet ilimler “Açık bilgiler,” sırasına girdikten sonradır ki eski âbideler

Bardak dedeye ait her malûmat hocadan alınır ve ona sorulurdu. Hocaya yolda rast gelipte dede hakkında bir şey sorular mı, mırıldanır gibi gayet yavaş bir şeyler söyler ve:

— Haydi allah muinin olsun....

Der, kocaman taneli uzun tesbihini çeke çeke uzaklaşırdı. Bardak dedenin daha ziyade gedikli müşterileri dul ve çocuğu olmıyan kadınlarla nişanlıları askerde bulunan genç kızlardı. Ara sıra deli kanlılar da uğrardı.

Mezarın başında herkes bir bardak kırar, bu çürümüş toprak yığınının medet umardı.

Güzel bir mayıs sabahı, ufuk henüz sararıyordu. Her taraf bahara bürünmüş; derin bir sessizlik var.

Çıt yok. Yalnız ara sıra kırılan bar-

okunarak, Asya ve Türk medeniyetinin bekayası tetkik edilerek asırların ardında kalan mazimizi öğrenmeğe başlıyoruz ve artık:

Anlıyoruz ki; Yunanlılarla, Romalılarla başladığı farzolunan “Ak deniz medeniyeti; Türkün ana yurdundan beri şişip gelen çok yaşlı bir medeniyetin devamıdır, inkişafıdır.

Bu güne kadar bulunup bilinen enkaz ve bakaya gösteriyor ki bu “Ak deniz—Anadolu,” medeniyetinin en koyu yerleri Ege ve Marmara kıyılarıdır. Buna başlıca iki sebep görülebilir:

1 — Orta Asyadan taşıp gelen insanlar denize gelince mecburen ve asırlarca duraklamışlar.

2 — Buraları adalara ve Avrupaya geçit mıntakası olmuştur. Kara denizin

dakların çıkardığı hırçın bir gürültü; Sükûtu yırtarak dalgasına dalgasına ta bulunduğum yere kadar geliyordu.

Geçen kızların bardağı kırmak için taş atarken dolgun göğüsleri bir kavis çiziyor sonra yine eski halini alıyordu, bin türlü düşüncelerle bunları dalgın seyrettim.

Artık birer ikişer gidiyorlardı. Son kafiye yamaca tırmanan yolun nihayetinde kaybolduktan sonra, bilmem nerenden gelen bir tecessüs zevkile mezarın başına kadar indim.

Kırılan binlerce bardak yığınları arasında, birbirine karışmış kadın hayalleri içinde, Kara Hüsmenle, Bardak hocanın arsızca sırttıklarını gördüm.

cenubundan gelen ve şimalinden dolaşan kabileler bir birlerine buralarda kavuşmuşlardır.

Buralarda ölüsü ldanın "Kaz dağının," sabur ve sakın sırtlarına yaslanıp yatan ihtiyar bir medeniyet var. Mevcut malumata göre bunun göbeği Turova "Çanak kala boğazı," dır .

Turova kimler tarafından ve ne zaman kurulmuştur? Bunu "Mithologi — efsânevi tarih," açık açık anlatamıyor, Hergülün bu mamureleri çığnediğinden bahsediyor. Hergülü Yunanlılar Müşteri yıldızının gayri meşru oğlu ve bir esatir kahramanı olarak tanırırlar. Bu tıpkı Acemlerin; eyilip denizden balık alan, uzatıp güneşte kızartan ve yutan, devleri bir kılıçta ikiye bölen Rüstemi — zâli gibidir.

Turova şüphe yok ki esatir devrinde de mevcut imiş.. Yunan tarihi hemen hemen bu efsaneler üstüne kurulmuştur denilebilir.

Hakiki tarihî dos doğru okumuş olmak için masalları, masal kahramanlarının bıraktığı izlere tatbik ede ede vakaların aslını bulmamız, hiç olmazsa ona yaklaşmamız lâzımdır.

İşte; İlyon da denilen Turova harabelerinde geçen asırda doktor Şilimanın [1] yaptığı hafriyat; oralarda, birbirinden ayrı, dokuz defa medeniyet devrinin açılıp kapandığını meydana çıkarmıştır.

Turovanın umumî tarihle münasebetini aramak, bulmak tarihi beşer için, hususile bizim tarihimiz için çok mühimdir. Bu itibarla tarihin buraları hakkında ki rivayetler arasında bazı tatbikler, mukayeseler yapalım.

1 — Çanakkal'asındaki mamurelerden

[1] — Şiliman: Bir Alman papazının oğludur. Çocukluğu bakkal çıraklığı ile, gençliği mahrumiyet içinde geçmiştir. Küçükken duyduğu efsânevi menkıbeler ve gördüğü resimler ruhunda derin izler bırakmış, bu merakla asariatika mütahassısı olmuştur.

biri "Lapseki," olup işret ilâhi "Baküs," ile hüsün ilâhesi "Zühre," nin oğlu farzedilen ve eylence ilâhi tanınmış olan "Priapus," ün karargâhıdır.

Hâlbuki gene esatir rivayetlerine göre Müşteri yıldızının has oğlu farzolunan Baküs "Thep," de doğmuş, Hindistanda büyümüş, Mısırlılara ziraatı öğretmiş, nihayet Firikyada (Kütahya) karar kılmıştır.

2 — O devre ait şehirlerden biri de elyevm Nara denilen yerdeki Abidus tur.

Halbuki yukarı Mısırdan ve Nil nehri üzerinde Thep şehri kadimini havi olan adanın ismi de böyledir.

3 — Bu mamurelerin yaslandığı kaz dağının eski adı "İda,"dır. İdanın kudsiyeti hakkında bir çok efsâneler vardır. Gene o isimde, o kudsiyette ve hemen hemen o yükseklikte bir dağın, medeniyetinin eskiliği ile meşhur olan Girit adasında bulunması dikkate şayandır.

Kaz dağı ve onun tepesindeki "Sarı Kız," hakkında orta Asyadan beri yürüyüp gelen ve Anadolu Türkmenleri arasında hâlâ yaşıyan efsaneler hakkında Baha Sait Beyin [2] Türk yurdu mecmualarındaki makalelerinde tafsilat vardır.

4—Anadoluda Türk ırkına mensup bir çok kabilelerin ve hükûmetlerin, medeniyet ve devlet itibarile, azametli ve haşmetli bir birlik halinde ve (Eti) namı altında bundan 32 asır evvel Mısır ordularile çarpışmasında (meşhur Kadeş muharebesinde) Firikyalılarla, Lidyalılarla, Misyalılarla beraber (Turovalılarda Dardanyalılarda) vardı.

Homerosun meşhur destanında hikâye edilen Ağamemnün ve Aşil tarafından Turovanın ezilip çığnenmesi bu Kadeş muharebesinden sonradır.

[2] — Baha Sait Bey: Anadolu aşiretleri arasında aşiret kıyafetleri ile seyahatlar yaparak milli tettebülarda bulunmuş âlim mütevazi bir zattır. Elyevm tayyare müfettişidir.

Harabelerile bugün haşmetli bir tarih olan Bergama şehri de bundan sonra yapılmış, Bergama devleti ise daha dokuz asır sonra kurulmuştur.

5 — Türk tarihi tetkik cemiyeti âzasından Balıkesir mebusu İsmail Hakkı B. Karesi tarihçesinde şimdiki Edremitin yakınında bir thep (Tebe) şehri kadimi bulunduğunu haber veriyor bu, Homerosun İlyadasında da zikredilmiştir.

Atınanın şimalinde dahî bu namda çok eski bir şehir vardır ki Plaj veya Etrüskler tarafından tesis edildiği ve Mısırdan gelen muhacirlerin iskân olunduğu zannedilmektedir. Eski zamanlarda oralarda teşekkül eden hüçük hükûmetlere merkezlik eden bu şehir, kale kapılarının sayısına göre (yedi kapılı) diye şöhret bulmuştu.

Aynî zamanda yukarı Mısırdan, Nil nehrinin deltasında ve vaktile ada olan Abidus ta bu isimde ve çok eski ve çok büyük [26 kilo metre muhitinde] bir şehir vardı. Firavinlerin isimlerini havi altın levha oranın harabelerinde bulunarak Londra müzehanesine götürülmüştür. Bu şehrin (100) kapısı varmış, onun için (100) kapılı derler imiş.

Bunun daha eski adı (Abu) şehri imiş. (Abu) Himalâya dağlarında elân hali iptidaide yaşıyan gayet cengâver bir kabilenin adıdır.

Münasebet düşmüşken ilâve edeyim, Mısırın (Theocratie) denilen (ilâhlarla idare) devrinde kabile mabut ve metbularına [Are beylerine] saru denildiği gibi (Tekin = yegâne) manasına olan (Ati) tabiri de vardır ve takdis için kullanılırdı. Bu, ailenin büyük oğluna verilen bir unvan olarak Anadolu aşiretlerinde (Saru - y - atı) şeklinde halâ söylenmektedir.

Misali:

Türkmen kızı manzumesinden bir kıtadır. [3]

Ağan oğlan; saruyatı

Kuşu keser aygır atı [4]

Yüreği de taştan katı

İlğar eyle Türkmen kızı! [5]

Hatıra gelen bu bir kaç münasebeti gözden geçirdikten sonra Edremit körfezi-ne atfınazar edelim.

EDREMIT:

Edremit, Lidya kırallarının sonuncusu olan, servet ve ihtişamı ile şöhret alan Krezüsün kardeşi "Adramis," tarafından 2500 yıl önceleri tezyin edilen muhteşem bir şehir idi.

Buna benzer bir isimde Afrika kıt'asındaki Tunusun şimalinde, Fenikeliler tarafından tesis edildiği tahmin olunan, bir kasabanın harabeleri vardır.

Birde Babil kraliçesi Semiramisin inşa ettiği Vanın yakınında bir Edremit kasabası mevcut olup elyevm nahiye halindedir.

Eski ismi "Pedasüs," olan bizim eski Edremitin, Bürhaniye iskelesi ile Akçay arasındaki harabesine el'an "Ören," denir. "ören türkçe harabe demektir."

Ören civar köylere "Taş ocağı," hizmeti görmekte olup Bürhaniye rüştiye binasındaki büyük dirsek taşları oradan getirilme olduğu gibi yeni yapılan Taylı eli - iskele şosasının kırmaları da Ören duvarlarından sökülüştür.

Eski müverrihlerden Pelin in rivayetine ve Hamerosun destanına göre Turovadan

[3] Bu mebus Vasfi beyin babası Bandırmalı Hatip Mehmet efendinin bir manzumesidir. Hatip hoca Cihanbeyli aşiretine mensuptur. Bu şiirin tamamını vaktile Balıkesirde çıkardığımız çağlayan mecmuasında neşretmiştik.

4. Süratte kuşu bile geçer demektir.

5. İlğar: Süratli yürüyüşür. «Sür atını» demektir.

daha evvel mevcut olan bu şehrin limanı, su tesisatı pek mükemmeldi .

Oradan taş çıkaranlar bazı antika paralar buluyorlar, elden ele antikacılar satıyorlarmış.

Jeolojik tahminlere göre üç , dört bin yıl önceleri Edremit ovası kâmilten bataklık bir halde imiş.. Arâzinin denize doğru yürümekte olduğu bu gün bile hissedilmektedir . Şu halde Edremit " Ören " vaktile ya bir ada yahut bir yarım ada idi . Arteziyen sondajları ovanın vasatı (35) metre irtifanda dolduğunu gösterdiği gibi ovanın dümdüz yüzünde sivri sivri görülen taşlı münferit tepeler de gömülüp kalmış ülu dağların başları olduğunu söylüyor .

Körfez;

Elyevm (Baba kal'ası) dediğimiz lek-tum burnundan onun karşılığı olan ve (Karı tepe) denilen Pirra burnu arasındadır.

Körfezin derinliği vaktile - Homeros destanında methedilen Thepe şehrine kadar sokulmuş.

Eski bir efsaneye göre Nuh yani Dokalyon namındaki adam Baba kal'asında, onun karısı olan Pirra da Karı tepede mekân tutmuşlar ve bütün insanlar bu çiftten üreyip artmıştır.

Meşhur coğrafyacı bu havalinin ilk sakinlerini (Köknur) lular diye rivayet ediyor. (Köknur) yani (Mavi göl) şimdiki Çinde olduğuna göre bu, oralardan gelen bir kabilenin ismi olmak gerektir.

Ovası vaktile bataklık olan bu havalinin eski devirlere ait şehir ve kasabalarını dağ eteklerinde, tepe üstlerinde aramak lâzım gelir. Hakikaten Edremit körfezi çeşçevre eski mamureler bekaya-sile, henüz okunmamış tarih sayfeleri doludur.

Kizik (Erdek) ve Ayasluğ ve turova (ve koca İskender tarafından yapılan eski İstanbul) harabesindeki haşmetli sütunlardan Roma, Bizans ve Osmanlı devletleri zamanında kilise, cami yapmak için alınıp taşındığını tarih rivayet ediyor.

Yalnız körfezin şimal kıyısındaki (Assos) kal'a ve mabedinin enkazı en az taarruza uğramıştır. Oranın yeri sarp olduğundan ancak nakli kolay bazı şeyler müzehanelere aşırılmıştır.

Assos kalesinde bulunan kitabelerde Turovanın Aşil hücumuna maruz kalmasına sebep olan vakanın hikâyesi görülmüştür. İsa dinini neşreden Sen pol ün dahi Assosu ziyaret ettiği anlaşılmaktadır.

Körfezin cenup kıyısındaki Kartepede vaktile küçük bir hükümet mevcut olup bunun prenseslerinden biri (2280) yıl evvel Aristo ile evlenmiştir. Aristo mantık ilminin piri ve meşhur cihanşir koca İskenderin hocası olup Makidonyada doğmuş ve bir aralık Yunanistandan kaçarak buralarda beş yıl kadar ikamet etmiştir.

Karatepenin buğdayı iri ve sert daneli olmakla meşhurdur. Bundan dolayı eski zamanların basit vasıtaları ile üğüdülp una tahvil olunamadığından afaroz edilmişti. Bu buğday hâlihazırdaki su deyirmenlerinde bile güç üğüdülmektedir.

Körfezin nihayetinde Thepe şehrinin olduğu yeri bu gün (Eski ören=Esşören) namında bir köy tutmaktadır.

Vaktile (100,000) nüfuslu olduğu rivayet edilen (Thepe) nin elyevm zeytinlikler arasında ve gayet geniş bir sahada temellerine tasadüf edilmektedir.

Buralarda yapılacak hafriyat, tahariyat ile Turovadan daha mühim, daha eski vesaiki tarihiye meydana çıkacağı umulur.

Allahın Lutfü

Panteleymon Romanof'tan :

« Londra 8 Temmuz.

« Deyli Telgraf » Berlinden bildiriyor :

Amerikalı Profesör Rigar Sellet Berlende aşağıdaki beyanatta bulunmuştur :

— Son altı ay zarfında cenubî ve şarkî Rusyada, Volga boyunda, Ukranyada ve şimalî Kafkasyada 10 milyon kadar nüfus açlıktan ölmüştür.

Profesör Sellet Amerikan kilisesi ile Salibi Ahmerini diğer memleketlerin Salibi Ahmerleriyle birlikte açlıktan ölen Rus halkına yardıma davet ediyor.

Profesörün sözüne göre bazı köylerde ehalinin yüzde 80 açlıktan ölmüştür.

« Posledni Novosti »
9 Temmuz, 1933 »

Yukarıdaki telgrafla Kaynakta çıkan

Roma devrinde bile yeri bulunup bilinemiyen Astra diyanasını bunun daha gerisinde yani daha şarkında bulabiliriz.

Çünkü altın ilâhesinin mabedi olan Astra diyanasının başlıca alâmeti olan gölün yeri oradadır. Ve bu göl yerinin şimalinde manastır yani mâbet namında bir köy mevcuttur. [*]

Buralarda ilmi tetkikat yapmak için tarihi kıymeti pek mühim olan daha bir çok kalâlar, mabetler, mezarlar mevcuttur. Kozak civarındaki iki muhteşem kale ve Ninova kiralına nisbet edilen diğer hisarlar bu zümredendir.

Eski Bergamanın bile Kozak kalesi enkazından inşa edildiğine dair tahminler, rivayetler vardır.

Pelit köy
RUHİ NACI

«*» Astra — Hakkaniyet ilâhesi iken yerde duran ve bakır, tunç, demir devirleri geldiğinde semaya çekilip Sünbüle burcunu teşkil etmiştir. Bu mabedin yakınında bir altın madeni varmış.

«Yeni Rusyanın iç yüzü» namındaki makaleyi okuyunca gayri ihtiyari 1920 senesinde gene Rusyada zuhur eden müthiş bir kıtlığın küçük , fakat pek feci bir sahnesini gösteren ve bizim edebiyatımızda eşine ancak Hüseyin Rahminin « Hakkâ Sığındık » namındaki eserinde cumba cumbaya, güya mahalle dedikodusu yaparken , Umumi harbin en feci sahnelerinden birini en gülünç bir şekilde gösteren bir sahnerde bulabiliriz. Eğer Panteleymon Romanof'un hikâyesinden aynı derecede zevk alamazsak kabahati muharrire yükletmişim . Çünkü o bir « örf » muharriridir. Son derece mahallidir. Netekini Hüseyin Rahmi de son derece mahallidir. Bir eenebiye bizim kadar hiç bir zaman söyleyemez..

Evet, Panteleymon Romanof Sovyet Rusyasının Hüseyin Rahmisidir. Yalnız küçük hikâyelerinde çok daha fazla muvaffak olan bir Hüseyin Rahmi .

Eserleri belki o kadar sanatkâranane değil. Fakat istikbalde Sovyet Rusyasının inkılâp tarihini yazacaklar için birer sadık vesika hükmündedir.

Yakında muharrire ait bir makale neşretmek fikrindeyiz. Şimdilik bu kadarla iktifa ediyoruz.

A. G.

1920 senesi

Üç yaşlı kadın, yük vagonlarının tamponları üzerine koydukları tahtanın üstüne oturmuş gidiyorlardı . İkisinin birer torba unu vardı ; üçüncüsünün ise yalnız bir küçük çıkını ..

Gece , istasyondan bir tahta aşırarak kendilerine oturacak yer yapmışlar ve usulca binmişlerdi. Çıkını : —

Ah, efendiciğim , ah ! Ta üç yüz verst [1] uzaktan un almıya gittik. Paramızı çaldılar, diyerek ağladı .

«1» — Verst. 1066.5 metredir

Ayaklarını beyaz bez parçaları ve iplerle sarmış olan yanındaki ihtiyar kadın:

— Felâket!.. -dedi- Bana allah yardım etti. Kaç gündür uykusuzum. Artık gözlerim açılmıyor. Fakat birde eve un götürdüğümü düşündükçe sevincimden kalbim çarpıyor. Hemen hemen bedava aldım gibi bir şey. Bir köylünün de senin gibi parasını çalmışlardı. Memleketine gidemiyordu. Ununu bin rubleye [2] aldım.

Çıknı kadın :

— Doğrusu, allahın lütfü gibi gökten inme bir şey. Halbuki benimki topu topu bu kadar... dedi.

Unu olan kadın onun haline acıyarak bir ah çekti. Sonra torbasını biraz öteye iterek ayaklarını tamponun yuvarlağına dayadı. Biraz daha rahat oturdu.

Çıknı :

— Ah, göklerin sultanı Meryem anacığım, ben ne yapacağım. Unsuz bizim ihtiyarın gözüne nasıl görüneceğim. Zavallı kaç gündür ıhlamur yaprağı yiyor.

Üçüncü kadın koca karınınkinin yarısı kadar olan kendi torbasına bakarak :

— Benimki de az buçuk bir şey amma, hiç olmazsa eli boş gitmiyorum, dedi.

Koca karı :

— İnanır mısınız, unu sırtıma alınca sevincimden haç çıkarıyordum.

— Haç çıkarılmaz mıya. Bunda Allahın eli bulunduğu besbelli. Hem bu kadar büyük bir torba bin rubleye.

Tren bir kavis dönüyor, vağonlar bu taraftan öbür tarafa sarsılıp sallanıyordu.

Ansızın bir acı feryat işidildi.. Birşey tekerleklerin altına yuvarlandı ve hemen gözden kayboldu. Koca karının ayakları tampondan kurtulmuş, trenin altına yuvarlanmıştı ve bu, okadar anı olmuştu ki beyaz başlığıyla beyaz dolaklarının yalnız bir defa parladığını görmüşlerdi. Çıknı

kadın dehşetler içinde vağonların arkasına bakınca bir çığlık koparmış, ellerile gözlerini kapamıştı. Yolun dönemecinde, ta rayların arasında bir şey, boğazlanmış bir tavuk gibi çırpınıyordu. Çıknı kadın bağırarak başkalarından imdat istiyordu. Fakat yanındaki kadın :

— Nafile bağırma, tren üzerinden geçti. Zaten imdada koşsalar da fayda etmez, diyerek onu teskine çalışıyordu.

Çıknı yanaklarını sıkıyor ve korkudan büyüyen gözleriyle hâlâ arkaya bakıyordu.

— Evet üzerinden geçti efendiceğizim, üzerinden geçti. Bir baktım, dehşetten tüylerim ürperdi ...

— Nasıl da çabalıyordu ...

— Of, allahım, of, bu günleri de görecek miydik?

İkisi de hadiseden müteessir, bir müddet sustular.

— Değilmi ki tren çiğniyerek geçti. Şimdi çoktan ölmüştür.

— Bak, hatuncağız sapasağlamken nasıldaki gürültüye gitti. Un getirecek diye şimdi evinde bekliyedursunlar.

— Çuvalı sırtına alırken sevincinden haç çıkardığını söylüyordu. Zavallı bilmiyordu ki lütüf sandığı unla beraber eceli de omzunda taşıyor...

— Aman allahım, muhakkak ki bir hafta rüyama girecek .. Bir de baktım ki yerde bir çırpınıyor, bir çırpınıyor ... Yüreklere acısı ... Belki hâlâ da ölmemiştir. Treni de durdurmadılar ...

Torbalı kadın :

Hiç durdururlar mı, dedi. Madem ki çiğnendi, nasıl olsa yaşamaz. Ucuz un aldım diye ne kadar seviniyordu. Başkasının felâketinden istifadeye kalkıştığı için bak, Alah cezasını verdi ...

İkisi de bir müddet sustu. Sonra ikisi de çiğnemenin kadının ununa aynı zamanda

baktı. Nazarları çarpışınca başlarını öteye çevirdiler ...

— Eyvah, galiba gece ayaz olacak ..

Unu olan kadın :

— Galiba dedi. Geçen sene bir teşrini-evvelde kar bile yağmıştı.

Tren istasyona yaklaşıyordu. Beriki kendi torbasını çiğnemenin kadınınkinin üzerine koymak isterken çıknı :

— O ne öyle, dedi. Baksana oturacak yer yok. Bırak torbayı benim tarafa çekelim.

— Hayır, hayır zararı yok ...

— Bırak çekeyim, sen de yanına otursun.

— Yok, ben torbamı hem böyle koyar, hem de oturabilirim.

— Onun temiz torbası üzerine kendininkini ne diye koyuyorsun. Görmüyor musun, seninki çamurlar içinde ...

— Ya sana ne oluyor, kuzum, senin kendi unun mu sanki?

— Ya senin mi?

— Ben, benim olduğumu iddia etmiyorum. Fakat kirlenirse sanki ne çıkar!

— Madem ki senin değil; o halde dilini tut!

Unu olan, kendi torbasını kaldırıp çiğnemeninkinin üzerine koydu. O anda torbaların ikisinin de ona ait olduğu zehabı hasıl oldu.

— Nereye öyle koyuyorsun? İblis! Çabuk kaldır bakayım. Baksana oturacak yer yok!

— Bağırma ...

— Kaldıracak mısın, yoksa?

— Altında mı kaldın nedir, öyle bağırıyorsun!..

— Altında kalan ben değilim, asıl sensin. Dur, hele bir istasyona gelelim de ben ne yapacağımı biliyorum. Tevekkeli, ben imdat diye bağırırken bu manî olmayormuş!.. diyerek çıknı kadın avazı çıktığı kadar bağırıyordu. — Açgözlü, bütün bir

torba un yetmiyormuş gibi bir de ölünün malına göz diyor. Çabuk kaldır. Yoksa tuttuğum gibi trenin altına fırlatırım ...

Çıknı kadın, torbayı aşağı atacak bir hareket yaptı. Öteki onu saçlarından yakaladı.

— Ya, demek böyle ha?!

Çıknı kadın hasmının ellerini kendi saçlarında bırakarak iki elile onun gırtlığına sarıldı. Öteki bırakmaya mecbur oldu. Bir elile gırtlığını sıkarak düşmanın ellerini itmeğe uğraşırken, diğerle ihtilâçlar içinde torbasını kendine doğru çekiyordu. Öbür elini de işe karıştırmak suretile belki gırtlığını muhasımının elinden kurtarabilirdi. Fakat torbasını düşürmekten korktuğu için bunu yapamıyordu.

Tren bir kavis daha dönüyordu. Üzerinde bulundukları tahta sarsılıp oynadıkça ayaklarının altında travesler parlayıp geçiyordu.

Tazyikten unlu kadının gözleri yuvalarından fırlamış, kuvvetle kenetlenen elleri gevşiyerek açılmaya mecbur olmuştu. Çıknı kadın ise hâlâ hasımının yakasını bırakmıyor, onu hafif hafif tartaklıyordu. Nihayet o da bıraktı. Ve büyük bir telâşla, çiğnemenin kadının ununu kendi tarafına çekti.

— Bir daha yapacak mısın?.. Alimalah bu sefer vağonun altına atarım... Seni, gidi leş seni!.. Aç gözlü, kendi torbası yetmiyormuş gibi bir de başkasının kine göz diyor ...

Unu olan kadın bir çocuk gibi katıla katıla, hünkür hünkür ağlıyordu :

— Hiç olmazsa yarısını benimkine boşalt, a insafsız karı ...

— Haydi oradan şillik! Ben kadıncağızın imdadına koşsunlar diye bağırırken bu beni susturuyordu. Başkalarının yapmış olduğu bir iyilikten bak nasıl da istifade etmesini biliyor. Maşallah aklına diyecek yok ... Hay, açığöz hay!..

Neye öyle çabucak sustun? Pis, mundar!

Öteki cevap vermiyor, acı acı, yanık yanık ağlıyordu. İstasyonun su kulesi görünmeye başlamıştı. Göz yaşlarını sildi; fakat hâlâ kuru hınçkırıklarla içini çekiyordu. Mutî ve yalvarıcı bir sesle:

— Teyze .. A teyze. Ne olur, iki gözüm, hiç olmazsa on funt [1] unu bana ver.

Öteki cevap vermiyordu.

— Eğer ben mani olmasaydım, sen bağıracaktın. Sağ olduğu için ununu isteyecekti. Zaten ölmemişti. Vallahi ölmemişti. Yalnız kollarile bacakları kesilmişti. Nasıl olsa ununu bize bırakmıyacaktı..

Fakat çıkınlı kadın cevap vermiyor, bir heykel gibi kurulmuş hep önüne bakıyordu. Yalnız iki elile de torbayı sıkı sıkı tutuyordu.

Tren durur durmaz yerinden fırladı. Torbayı sırtına attığı gibi vağondan indi. Etrafına hiç bakmadan, gayet çevik adımlarla istasyonun aksi cihetine doğru yürümeye başladı. Öteki kadın, bir onun götürdüğü torbaya, bir de onun yarısı kadar olan kendi torbasına bakıyor, sık sık gözlerini kırptıyordu. Yaşlı gözlerle uzun müddet gidenin arkasından baktı. Yaklaşmakta olan yağmurlu gecenin karanlıkları içinde ağır torbasile ilerliyen kadının, parmaklığın ötesine geçince sevincinden nasıl hep geniş geniş haclar çıkararak uzaklaştığını görüyordu...

A. Gaffar

[1] Bir funt 409.725 gramdır.

Taşıdım yıllarca kârvanlara denk

İçermiş, görenler dudak bükerek
Kadehten almış dediler ilham
Sandılar put pesentdir; fakat her akşam
Kadehler çizermiş dudağına renk!..

Sordum; dedi nerde o yırtık fişler
Gıcırdar mı hala çürümüş dişler
Dudaktan çıkan ses ta ruhuna işler
Ver seydi hayatın sazına ahenk!..

Bırakın şarabın zehir olsun tadı
Olgun gönüllerde kevserken adı
Ansızın açılrsa ruhun kanadı
Örmezdi hayaller şiddetime çelenk

Başım eyilmez ferman istemem
Hastayım,, senden derman istemem
Gönlümde riya yok iman istemem
Çekmesin hemşerim buşuna emek

Yaşadığım günler aylar seneler
Vermedi hayattan doğru bir haber
Her gelen sırtıma vurdu bir semer
Taşıdım yıllarca kârvanlara denk

Çubukcu oğlu Sıtkı

öyle görünceye kada hemen iki dizinin üstüne kalka oturu:

Taç:

— Bi vamiş, bi yokmuş. Der. Dört akadaş yola gidiyolamış. Bi bel bayırda kalmışla. Bunla gece orda kalıla nöbetle birbirini beklicek olula. Kurttan kuştan korkala. Biri kalır üçü uykuya yatala. İlk nöbetçinin zanaatı (san'ati) dülgemiş (dülger). Çamdan o gece hemencecik bi kız resmi (heykeli) yapa. Bi ağaca daya. O bir arkadaşına:

— Kak bakam sıra sana gedil.

Der. Öteki akadaşı kalka, ocağı dürt, şevklendiri. Bi baka ki ocağın karşısında bi ağaçta bi kız dayanıp duru.

— Kim o?. Sen kimsin?.

Diye seslenir. Bi cevap yok. Kalka baka bi tahtadan resimmiş.

— Ya.. Demek bizim arkadaşın hüneri vamiş!

Der o da terzimiş cabık bi elbise dike giydiri kıza. Terzi de nöbetini bekledikten sona öbi akadaşını kaldırı. O da ocağı şevklendiri. Bi de baka ki kaşısında bi kız dikilip duru. Varı elle (eller yani muayene eder) kıza.

— Ha!. Der hergezin hüneri vamiş. Ben de hünerimi göstereyim!.

Der. O da Kuyumcu imiş. Kıza altın küpe, bilezik yapa. Kıza taka takıştırı. Kuyumcu da işini bitirdikten sona öbi akadaşını kaldırı. O akadaşı da gine ocağı şevklendiri. Bakakına, kaşısında bi kız parıl parıl yanıp duru.

— Kız; gesen ya, burya!.

Der. Ses yok. Bi de varı elle:

— Ha!. Der, akadaşları hepsinin hüneri vamiş bem hünerim yok!

Der. O da hocamış. Kalka abdest alır. İki riket namaz kıla:

— Aman yarabbi beni akadaşlam yanında hecil (hicil) yapma. Onlan hüneri vamiş bu kıza yapmışla. Sen de bunun canını vi!

Diye dua ide. Allah kıza can veri. Tıpır tıpır hocanın yanına yürü gelir. Kızın mayası çamdan olduğu için kokusu iki saatlik yerden duyulmuş hoca ile kız bıdı bıdı konuşulakana akadaşları hep uyanırla.

Hinci bunlardan marangoz demiş:

— Kız bem! Ben yapmayaydım kimin aklında vadı?

Terzi de:

— Sen bi kuru tahta yapmış koymuşun. Urbasını ben dikip giydirmeyeydim kız şekline giremidi?

Der. Kuyumcu:

— Altınını, bileziğini ben yaptım. Kız bem!

Der. Hoca da:

— Cenabı allahtan ben canını istedim; kız bem!.

Diye bunla başlala kavgaya. Hinci taç:

— Bu kız hangisinin?

Der, duru.

Hinci vezir vüzera dan kimi:

— Marangozun

Kimisi:

— Terzinin.

Kimisi:

— Kuyumcunun.

Kimisi de:

— Hocanın.

Dirle. Bitürlü bilemezle. Kız hemen gine perdeyi kaldırı:

— Bu kada vezir vüzera biriktiniz bi cevap veremediniz kız hocanındır!

Der perdeyi indiriviri.

O zaman padişah:

— Vurulsun davulla!.

Diye emrede. Kırk gün kırk gece düğün yapala. Dangaylan dungaylan yetmiş iki yengeylen kıza gelin yapala, koyala oğlanı.

Beş altı ay sona bi sabah, oğlan kıza:

— Senin anan buban vasa, bem anam bubam da va. Biyoda (biryol, bir kerede)

Çanakkale seyahatında:

Gezişler ve Görüşler..

Halkevimiz tarafından muhterem kumandanımız Ali Hikmet Paşa Hazretlerinin riyasetlerinde tertip olunan Çanakkale seyahatine 9 Ağustos çarşamba günü saat (8) de başlandı.

Halkevinin önünde binilen otobüsler ufak aralıklarla yollandı. Şehir dahilinde otobüsleri seyredenlerden bu seyahatin Çanakkale şehitlerini ziyarete matuf bulunduğunu bilenler hüznle karışık müteheyyiç nazarlarıyla bizi takip ediyorlardı. Şüphesiz bunlar bizim gittiğimiz yerlerde yatan evlâtlarını, kardaşlarını, babalarını bilhassa düşmanın ateşler saçan hücumleri karşısında tek bir emel uğrunda çalışırken bırakmış oldukları arkadaşlarını hatırlıyorlardı. Nitekim bir hemşehrimiz bu duygunun tesiri altında elinde Çanakkalede yere serdirilemeyen Türk bayrağı olduğu halde otobüsümüzün önüne geçti; nemli gözleri kısık sesile Çanakkale şehitlerine selamlarını yolladı.

Bizi karşılamış olan muhterem Balyalıları da aynı his ile mütehassis bulduk. onlardanda aynı duygularla ayrıldık.

Mukaddes yolun yeni yapılan kısmına

biz gidem anama bubama!.

Der. Kız da:

— Pekâlâ!

Dir. Hazırlanır! bigün çıkala gidele. O dedeyi bulurla. Onu da alır gidele. Dedede oğlanı bulduğu yere kada götürü. orda dede:

— Eee oğlum, ben olmayaydım sen bu kızı alamazdın.. Hinci kız ortak!

Deyince oğlan:

— Peki buba, sen bilirsin?.

Der dede kızın bi bacağı bi dala, bi

girdik bu yolun sanatkârane yapılan ilk köprüsünü geçer geçmez tırmandığımız yokuşu çıkıp indik. Çanakkale bogazı ilk Türk geçişlerinin sonuncusunu pek şanlı terennüm etmiş olan Balıkesirin sayılı şairlerinden [İsmetin] namını taşıdığı Müstecap çamlıklarla başlıyan manzaraların çeşit çeşit gösterdiği safhalarla neşemiz artıyor; dünyanın hiç bir noktasında görülmesi mümkün olmadığına kani bulunduğumuz bu tabii güzellikleri yurdumuzda görmekle yüreklerimiz kabarıyordu. Üzerinde kıvrıla kıvrıla akıp gittiğimiz hayat damarını andıran hayır hayır ta kendisi olan yolun iki tarafında yer yer kurulmuş olan çeşmelerden akan gür ve berrak sular ve yolun ikiye böldüğü arazide başı boş salına salına dolaşan inek ve boğalar; sıçraşıp koşuşan at ve kısraklar bize pek uzak mazide bu diyarın en eski sahiplerini orta Asyadan kopup Trakyaya oradanda bogazlar vasıtasile Garbi Anadoluya ilk geçen ayaklarında geyik derisinden çizmeler sırtlarında kendilerine mahsus yelekler, başlarında Tilki derisinden kalpaklar, ellerinde kalkan ve

bacağını da bi dala başı aşa bağla. Eline koca bi kılınc alır. Yukadan aşarı sallayiviri kıza; kızın ağzından oklava gibi kara kan çöydürü (Çöydürü=fışkırmak). Üç defa (defa) böyle yaptıktan sona denizi yariveri:

— Hadi oğlum; der bundan sona, başınız mınar, ayağınız göl osun! gülegüle geçinin!

Der kızla oğlan gidele bubalana. Meyer (meğer) bu dede ağda tutulan balıkmiş, emme oda hızmış!...

Gadı zade İ. HAKKI

mızraklar bu yerlerde serbest gezen Mizi-yen namını taşıyan bu eski Türkler ile Milli mücadelede buraları kendine cevlangâh ittihaz eden Akbaş kahramanı [Hamdi] yi bize hatırlatıyor..

Zavallı Hamdi, önümüzdeki ovanın sağ ilersindeki bir Pomak köyünde gıcıkca yakalanmış; onun harikalar yaratarak buralara kadar naklettiği cephaneler solumuzdaki koyu yeşil yüksek dağların dibinde minaresi görünen koca köyde ateşe verilmişti..

Ötedenberi panayırıle şöhet bulmuş olan Çan nahiyesine geldik. Emsali arasında çok mamur görünen bu nahiye halkının samimî nazarları altında öğle yemeğimizi yedik. Nahiye'nin köklü bir familyasına mensup Vilâyet umumî meclisi âzasından gün ve tecrübe görmüş Osman efendinin misafirlerine karşı gösterdiği alâka bizlerde kendisine karşı derin hürmet hisleri uyandırdı. Çandan ayrılır ayrılmaz yeni yolun sanatkârane bir asma köprüsünü gördük. Bundan sonra bütün nazarlarımız bir an evvel boğazın mavi sularını görmek istiyordu. Gittikçe tekrar güzelleşen yeşil dağ manzaraları;

— Biz ondan güzeliz, bizi kolay kolay aşamazsınız diyorlardı.

Yolun iki tarafında beşer kilometre mesafe ile — yine o dağların mahsulü olan pek cazip pembe renkli taşlardan — yeni yapılmış çeşmelerden bol bol akan ak pak sularile :

— Bizim denizden daha tatlı daha lâtif sularımız var hitabını tekrar ediyorlardı.

Altımızdaki sahibi gibi inat, kayışı kopuk otobüs! Bu ince telmihlere kulak verecek bir mahluk değildi. O dağları tırmanmaktaki müşkülâtan hiddete gelmiş bu hiddetle kudurmuşcasına son inişi iniyor. Düz bulduğu kum deryasını andı-

ran geniş yataklı bir çayın sağ kıyısında bütün süratle koşarak guruba doğru saldırtıyor; önüne geçen arkadaşlarına yetişmek istiyordu.

Yeşil dağların son zirvesinden gördüğümüz kordon şeklindeki lâcivert denizi, çürük kayışlı mahlûk, bu mezbuhane saldırtışlarına rağmen hâlâ bize gösteremiyordu. Lâkin Çanakkale şehrinin bağları, köşkleri, nihayet evleri göründü. Bizde arkadaşlarımızdan en geri olarak şehire girebilmiştik.

10/8/933 perşembe sabahı seyahatlar gece istirahat ettikleri yerlerden üçer, beşer çıkarak şehrin çarşılarında ve sahillerinde dolaşıyorlardı. Saat 9,30 da Çimenli tabyede toplandık. Rumeli sahillerine cephe alarak yol arkadaşımız Kaymakam Aziz beyin düşmanın Çanakkale boğazına ilk yüklenmesi ve ilk ihracatı hakkında verdiği malûmatı teessürler içinde dinledik, bu suretle Çanakkale harbine dair umumî malumat edinmiş olduk.

Oradan döndük motorlara binerek tepeleri köpürmüş dalğaların üzerinde sallana sallana Kilitbahir istikametinde ilerledik. Seddülbahir kaleleriyle birlikte firenk Ahmet Paşanın nazareti altında mimar Mustafa ağanın bina ettiği bu kalenin armut şeklindeki iç kalesi o zamanın pek mahirane yapılmış bir eseri olduğunug österiyor.

Kilitbahire çıkar çıkmaz ilk işimiz iç kaleyi gezmek oldu. Kalenin ortasında kırk metreden fazla yükselen kule, mahafızların kat kat koğuşlarını teşkil ediyordu. Bunun tepesi de mazgallı bir tabiye idi. Kapısından girince ilk katın sağına soluna açılır iki ufak kapıdan divar içinden merdivenle yukarı katlara çıkılıyordu. Fakat üst katların ahşap tabanları maalesef kereste veya mahrukat ihtiyacına binaen olacak direkler destere ile kesilerek

alınmış! Eski eser meraklılarını bu hâl çok müteessir etti. Bu gibi eserlerimizin büyük bir itina ile muhafazası ve inhidama sebep verecek harabiyetin yapılacak tamiratla önüne geçilmesi çok elzemdir. Bu kalenin burç ve barusuna çıktığımız vakit duyduğumuz hakimiyet hisleri bu lüzumu bize o anda ihsas etmiştir.

Karşıya geçirilen otobüslere yerleşerek Maydös tarikile Arıburnuna hareket ettik. Seyah kfilesinin komiserlik vazifesini ifa eden Rifat bey kardeşimiz evvelce Maydos Kaymakamlığında bulunduğu için mevzii ve işgal zamanlarına ait vakıfane verdiği bilgi ile bizi müstefit etti. İlk tasaduf ettiğimiz İngiliz mezarlığı, İngiliz devletinin ihtişamını bütün manasile gösteriyordu.. Bu manzara hepimizi derin derin düşündürdü. Bir kaç dakika içinde daha bir kaç danesini gördüğümüz bu haşmetli mezarlıkların birer mezarlık olmaktan ziyade derin bir maksadı siyasi üzerine kurulmuş birer abide olduğunu anlamakta gecikmedik..

Pek dar, pek arızalı ve pek ivicaçlı, iniş ve yukuşları pek dik olan kara yollarında koca otobüslerimiz Türk şöförlerinin cesaret ve meharetları sayesinde bütün süratle koşuyordu.

Sağda ve solda nazarlarımıza çarpan karma karışık vaziyette aralıksız dınecek derecedeki siperler, güya hayat muhafazası için kazılmışlar! Her zerresi insan kanile yuğrulmuş bu topraklar üzerinde ki bu siperlerin binlerce hayat yutan birer açık mezar olduğu görölüyordu. Hele pek sıkı olarak nazara çarpan top mermisi çukurları..

Şehit Mehmet çavuşun mezarına gelmiştik. Muhteşem bir İngiliz mezarlık abidesinin başına dikilmiş olan bu kahrmanın fakırane abidesi, ilk görüşte yüregimizi dağladı, kendisini zabtedemiyen

arkadaşlar, göz yaşlarını tutamıyorlar; bu yaşları saklamak için köşe bucak arıyorlardı. Bu mübeccel şehidin baş ucuna ihtiram safını kurdük; abidesine çelenk vaz eden Müstecabi zade Esat Adilin dokunaklı nutkunu hıçkırıklarıımız arasında gözyaşı dükerek dinledik..

Kabrin denize nazaran sağ tarafında Arıburnu ve Anafartalara hakim bir noktada düşmanın Arıburnu huruç ve taarruzlarını ve yapılan müdafaaları pek kıymetli Aziz beyin izahlarından öğrendik.

Anafartaların ihracat ve taarruzatını dinlemek üzere (conk) sırtlarına tırmadık buraları düşmanın son çıkabilip beş nihayet on dakika eğleşe bildiği noktalmış. Buraların en hakim noktasına İngilizler siyasi maksatlarını gizliyemiyerek bir abide kurmuşlar. Burada mezarlığı abidenin önündeki inişe almışlar cephesini de diğerlerine zıt bir surette geriye denize tevcih etmişler.

Abide, bütün manasile düşmandan zabtedilerek hakimiyeti mutlakamın istikrar bulduğu ülkelere kurulur. Hasta addedilen bir milleti imha emelile taarruz edilip muvaffak olunamıyarak firar zilleti duyulan noktalara abide kurulduğunu bu güne kadar hiç bir devrin ve milletin tarihi kaydetmemiştir..

Kıymetli yoldaşımız bu günün değerli kumandanlarından olan Aziz bey (conk) sırtlarında intihap ettiği bir noktadan Anafartalar taarruzunu belig bir surette bize anlattı. Kendisinin de iştirak ettiği buralardaki muharebe safhaları bize derin duygular verdi.

Hususile alay aşçısının en tehlikeli bir taarruzda yegâne aleti katıâsı olan tek bıçağı ile hücumu iştiraki..

Düşman ölüm yağıdırırken sakanın arka

daşlarını susuz bırakmamak gayretile umuzunda su fıçısı mermi ve gülle yağmuru altında hiç yaranılmaksızın arkadaşlarına su yetiştirmesi..

Bir ağır yaralının kendi canile uğraşırken bizzat Aziz beye: Aziz bey, Aziz bey o tarafa gitme oraya giden dönüyor gibi ihtarı..

Türk askerinin arkadaşlarına ve kumandanlarına sadakat ve samimi merbutiyetlerine ayrı ayrı birer "Lavhai garra," teşkil eder.

Anladığıma göre bu noktada Türkler, düşmanı süngülerile karşılaşmışlar, yüz geri ettikten sonra (conk) sırtlarının hattı balasına diz çökerek yirminci medeniyet asrının icada muvaffak olduğu son sistem vesaiti harbiyenin kustuğu "cehennem asa," ateş karşısında gülle ve bomba tufanı altında ellerindeki tüfekleri kendilerine mahsus meharetle ve süratle işledip kaçan düşmanı yerlere sermişler.

İngiliz abidesinin boğaza doğru imtidat eden (conk) sırtlarının hattıbalası, takip edilirse Türk tüfeklerinden dökülen fişenk şarjörlerinin yığın halinde bir istikamette devam ettiği görölür. Top mermilerinin el bombalarının, misket danelerinin patlamamış Türk fişengi dolu şarjörlerin kafa iskeletlerinin mebzul bulunduğu bu hattın ön ve arkasında çok araştırdım; İngiliz tüfeklerine mahsus şarjör bulamadım. Yalnız önde deniz tarafında bir tek İngiliz şarjörü bulabildim. Bu da gösteriyor ki düşman buralarda silâhını kullanmağa vakit bulamamaksızın Türk süngüsüyle yüzgeri edilmiş; Arıburnuna inen sırtlarda lâıyk olduğu veçhile arkasından yediği Türk kurşunı yerlere serilmiş..

Yanlış hatırlamıyorsam sakarya harbine tekaddüm eden günlerde Büyük Millet meclisinde "..... Düşmanı vatanın

harimi ismetinde boğacağım," diyen Türkün büyük Gazisi, o gün buralarda Anafartalar grup kumandanı Mustafa Kemal Bey, namile İngilizlere karşı son zaferi kazanmak için düşmana büyük ümitler veren — Türkün Çanakkaledeki harimi ismetinin en son hattı olan — bu sırtların işgaline müsamaha etmiş beş dakika sonra dehasının ilk şulesi kılının ucundan taarruz işareti olarak parlamış bu işareti gören Türk muhriplerinin süngü hücumile, yukarıda izah ettiğimiz vaziyet, husule gelmiştir.

İşte hasta zanolunan zinde adamın yetiştirdiği misli görölmemiş deha, işte dünya kurulalıdanberi Türk silâhının kudretini kaybetmediğini kösteren Türk süngüsü, İngiltere ve Fransa gibi yirminci asrın en "Zikudret ve zihâşmet," iki büyük devletini teşkil eden İngilizleri ve Fransızları kaçırıyor; Bu suretle Türkün zengin tarihine altın yazılı bir iki sahife daha ilâve ediyor..

(Çonk) sırtları bize bu hakikatları hatırlatıyordu. Ayaklarımızın altında ufuklara doğru yayılıp giden Akdenizin mai sathında dolaşan nazarlarımız, düşman donanmasının hâlâ kaçmakta devam ettiğini görüyor gibiydi..

bu manzara karşısında şehit Mehmet çavuşun mezarında duyduğumuz elem ve kederler hafifler gibi oldu. Yene geldiğimiz yollardan Çanakkaleye döndük.

11-8-933 Cuma günü sabahı otobüslerimize atladık. Tarihçe kurunu ulâ denilen eski zamanlar devrinde "Dardâni," namı verilen Çanakkale şehrinden çıkarak yine eski ismi "Hellisbon," olan Çanakkale boğazının Adalar denizine açılan medhali istikametindeki şosayı suratle takip ediyorduk. Deniz kıyısındaki Hamidiye ve sair tabiyelerde Gördüğümüz dinamitle ağızları parçalanmış topraklar, canımızı sıktı. Hede-

fimiz kumkalenin eski ismi "Siski,, cenubu şarkisindeki hisarlık sırtlarındaki kadim "Turuva,, harabeleri idi. Düzlüğü bıraktık; sola doğru yukuşları tırmanmağa başladık. Güzel bir çamlıktan geçerek tehlikeli virajları dolaştıktan ve evlerinin hemen nısfından fazlası harap olmuş büyük bir köyü "eren köy,, müteakip daha bir kaç köyü geçtikten sonra takip ettiğimiz şosayı bırakarak sola döndük. Palamutlu tarlalar arasında daha bir müddet gittikten sonra ahşap kısmı yeşile boyanmış pavyonların önünde otobüslerimiz durdu. Pavyonlar, eteğinde büyük bir palamut ağacı bulnan tepeciğin önündeki düzlüğe kurulmuş. Henüz tasnif edilmekte olduğunu duyduğumuz asarı atikadan bazıları divar kenarlarında bulunuyor. Bunların arasında Çanakkale Maarif müdürü Şahap bey[1] bu harabelerde tetkikatta bulunan mütehassıslardan edindiği malûmata istinaden Truva harabeleri hakkında bize umumî malumat verdi. Ve önümüze düşerek üst kattan başlayıp birer birer harabeleri bize gösterdi. Bu malûmata nazaran Truva şehri dokuz devir geçirmiş her harap oldukça kat kat üstüne bina edilmiş. Asıl Truvalılar tarafından inşa edilen birinci katta onun üzerindeki katlarda görülenlerden farklı deniz hayvanatı kabukları bulunmaktadır. Bunlar kömür rengindeki ince bir tabakai türabiye arasında görülüyor.

Şahap beyin ifadesine göre bu katta buğday kırmağa mahsus esmer renkli taştan mamul bir un el değirmeni

[1] Bahkesir Maarif Müdürlüğünden gelen Akkaya oğlu Şahap bey Bahkesirlilere kendini sevdirmiş regaytli bir arkadaşımızdır.

bulunmuş. Elyevm bazı köylerde kullanılan el değirmenlerinden hacmen küçük olduğu gibi şeklen de bam başka imiş. Asıl Truvalılarla başlayan bu katların sırasıyla Frikyalılar, eski Yunanlılar, Grekler, Romalılar tarafından kendilerinden evvelki ankaşdan istifade suretile yapıldığı görülmektedir. Tasnif bitirilip katlar yekdiğerinden farklı olarak tesbit olunduktan sonra mütehassıslar tarafından tab ve neşr ettirilecek rehber, bize en vazih ve hakiki malumatı verecektir.

Her zerresi bizde derin derin merak uyandıran bu harabeler hakkında eski ve yeni tarihlerin kaydettiği malûmatı hulasatan buraya kaydetmekte sabırsızlık göstereceğiz. Eski Yunaniler tarafından terennüm edilen Milâttan evvel dokuzuncu asrın dâhi şairi İzmirli veya Sakızlı Homerin efsanevi şiirlerine istinat eden Grek, Roma, Bizans tarihlerini mehzaz itti-haz eyleyen Avrupa tarihlerine nazaran ilk "Truva,, şehri mabutların yardımile "İlos,, un pederi ve "İlos,, un oğlu tarafından tesis edilmiş bunun oğlu "Priyam,, krallığı zamanında Priyamın oğlu "Paris,, in - Pars olacak - eski Yunanistana giderek misafiri bulunduğu Isparta kralının güzel karisiyle zengin hazinesini "Truva,, ya kaçırmayı, Yunanistan krallarına ve kahramanlarına girân gelmiş "Misyen,, kralı Ağamemnunun idaresi altında ikiyüz gemi ile Çanakkale boğazı "Hellispon,, medhalinde "Ski,, ve "Rote,, burunları arasındaki körfezin kumsal sahillerine ihracat yapmışlar gemilerini karaya çekerek (Trova) lılara taarruz etmişler. Bunlar kahrimanları (Aşil) in (Trova) lılar da Kahraman (Ektor) un sancağı altında

on sene müddetle harp etmişler. Bu iki kahriman diğer bir çok kahrimanlarla beraber ebediyete karışıklıkları halde (Truva) kalası sukut ettirilememiş nihayet mutarrızlar hileye saparak sanatkârane yaptıkları ahşap cesimölçüsse bir at heykeli-nin içine en cesur muharipleri yerleştirmişler. Bu heykeli ve sair eşyalarını karargâhlarında terkederek firar vaziyeti göstermişler. Buna aldanan (Truva) lılar, bu ganaimle kalaya dönerek zafer işi nışuna koyuldukları bir sırada atın karnından çıkan muharipler serhoşları kılıçtan geçirerek kaleyi yağma ve ihrak etmişler.

Son(Arkeolojik) keşfiyat üzerine yazılan son tarihlere göre M. E. 3000 senelerinde cıvalı taş devrinden maden (Bakır) devrine geçildiği sıralarda (Truva) şehri Çanakkale boğazının Akdeniz methalindeki Asya ucunun (Kumkale) cenubi şarkisindeki hisarlık sırtlarında tesis ediliyor.

Milâttan üç bin sene evvel Anadoluya (Hitit) Etilerin sahip bulunduğuna nazaran (Truva) nın orta Asyadan gelmiş olan Eti Türkleri tarafından kurulduğuna şüphe yoktur. Son zamanlarda bu havallide elde edilen Püst tarzındaki en eski mermer eti heykelleri buna şahittir. Bu heykelleri Çanakkaleye döndüğümüzde yeni kurulan Çanakkale müzesinde gördük..

M. E. 2500 senelerindeki akvam mahacereti esnasında yine orta Asya Türklerinden olup Trakya tarikile boğazları geçerek garbi Anadoluya dahil olan Frikyahlar birinci (Truva) yi tahrip edip ikinci (Truva) yi kuruyorlar ve asıl (Truva) lılarla hısımlık peyda ediyorlar.

M. E. 2000 senelerindeki hicret akınlarında ikinci (Truva) şehri de tahrip edilerek köy haline getiriliyor.

İşte bu ikinci devir enkazı arasında Frikyalılara ait ve Frikyalı sanatının inceliğini gösterir birçok âsar çıkıyor. Bundan sonradır ki eski tarihlerin efsanevi hikâyelerine mevzu teşkil eden üçüncü (Peryam) (Truva) sı teessüs ediyor..

Milâttan altı bin sene evvel Tuna boylarında medeniyet kuran orta Asya Türkleri, M. E. 3000 senelerinde balkanları aşarak Yunan yarım adasına inmişler. Akalar namile oraların ilk sekencesini teşkil etmişler. Bunu müteakip Anadolu ve Yunan sahillerile Girit arasındaki adaların iskân görmesi üzerine Girit adasındaki (Minos) medeniyetinin Anadolu ve Yunan sahillerine duhulünden sonra Akaların (Miken) medeniyeti husule geliyor. Az zaman zarfında Minos medeniyetinin münasebatta bulunduğu sahaları ele geçiren Akalar, Giridi işgal ile bu medeniyete nihayet veriyorlar.. İşte bu Miken medeniyetinin tevessuile başlayan istilâ emeli üzerine Akalar, Kumkale (Ske) ile Baba burnu (Lektus) arasında o zaman — çıplak Yunanistan arazisine nazaran — cenneti andıran refah ve saadet dolu (Truviyen) ülkesine göz diyorlar ve (Truva) ya taarruz ediyorlar. Bu suretle ötedenberi şair hikâyelerine kuvet veren güzel kadın ve zengin hazine efsaneleri suya düşüyor. Bu vakadan bir kaç asır sonra torların (Doriyenler) istilâsı önünde Yunan yarım adasını terkeden Akaların ahfadı olan (Eoli) lerin Truviyen harabeleri üzerine dönemleri, bu hakikatı tarihiyeyi isbata delildir. Bu günkü (Truva)

harabelerinde görülen - devirlerin yığılmış olduğu - ankaz üzerinde duyduğumuz şu tarihi hakikat , bize bir birine benzeyen iki manzara gösteriyor.

1 — Avrupa kıtasının cenubu şarki uclarında sakin milletlerin Milattan 1500 sene evvel Hellisbonun (Çanakkale boğazı) Anadolu sahillerine taarruz ederek on sene müddetle akıttıkları kanı, Priyam Truvasının temellerine varıncıya kadar ika ettikleri müdhiş yangının küllerile bastırmaları.

2 — Yene Avrupanın garbında mes-kûn yirminci medeniyet asrını yaratmış olmakla magrur İngiliz ve Fransızların milattan 1915 sene sonra Çanakkale boğazına taarruz edip Akaların o günkü silâhlarla yüz senede akıtamıyacakları kanı, bir senede akıtarak dünkü gördüğümüz vahşet sahnelerini vücade getirmeleridir.

Mektep sıralarındanberi zihnimizde yer tutan (Truva) harabelerinin mabetlerini, saraylarını anfitiyatrosunu doya doya gezdikten; yeni keşfolunan üç dört bin yaşına girmiş kuyusunun buz gibi suyunu kana kana içtikten sonra otobüslerimize atlıyarak gelirken gördüğümüz güzel çamlıkta Çanakkalelilerin mahal ile mütenasip olarak hazırladıkları yemekleri yedik. Yaprakları denizden kopup gelen havanın tesirile fışıldayan çamların lâhûti gölgelerinde Çanakkale Belediye ve Fırka Reisi muhterem Veli , Halkevi Reisi Halil, Ticaret odası başkâtibi Mustafa beylerin huzur ile iki vilâyet ticaret ve iktisadiyatı etrafında istifadeli musahabelerde bulunduk. Heriki vilâyetin sporcuları tarafından Çanakkale

stadyomunda verilecek maçın zamanı yaklaştığı için otobüslere binerek şehre indik. Şehrin yeni fakat oldukça zengin müzesini gezdikten sonra stadyoma koştuk.

Kadın, erkek, çoluk, çocuk stadyoma toplanan halkın çokluğu Çanakkalelilerin spora olan alakalarının yüksekliğini gösteriyor . Şen yoldaşımız yüzbaşı Daniş beyin hakemliğile idare olunan maç pek nezh devametti. Çanakkale sporcularının mağlûbiyeti her nekad Veli , Halil ve Mustafa beylerin biraz canlarını sıkıttı isede Balıkesir sporcularının ustaca oyunlarını maçı heyecanla seyreden Çanakkalelilerle beraber onlarda taktir ettiler.

muhterem Çanakkalelilere o gecede misafir kalınarak 11-8-933 Cumartesi sabahı Ezine. Bayramiç tarikile avdet başladı . Çanakkalede kaldığımız müddetçe İstanbulda hastasını tedavi ettirmekte bulunan Çanakkale valisini görememiştik. Şehrin bir saat mesafesinde bizi teşyi için karşılayan muhterem Çanakkale valisi otobüslerden inmemize meydan vermeden yanlarında Veli ve vilâyet daimi encümen azası mustafa beyler bulunduğu halde birer birer ellerimizi sıkarak bizi uğurladılar . kendilerinden samimi vedalarla ayrıldık .

M. Ekrem

İtizar

Bu nüshamızın 194 ncü sahifesinde " Provensli Bir Çobanın Hikâyesi „ isimli yazı Alfons Dodeden olacak iken sehven Lâmartinden yazılmış olduğundan karilerimize özür dileriz .

Yıl: 1 Temmuz — Ağustos 933 Sayı: 6,7

Ankara Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi
ANKARA

